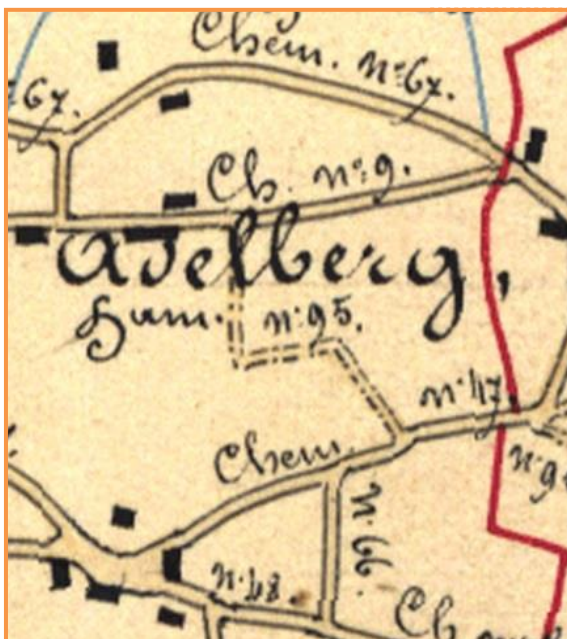

ARCHEOLOGIENOTA

LOMMEL - ADELBERG

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN,
G. VERBELEN & A. DEVROE
JULI 2016

Titel

Archeologienota zonder ingreep in de bodem. Lommel - Adelberg

Auteur(s)

Jan Claesen, Ben Van Genechten, Giel Verbeelen & Annika Devroe

Opdrachtgever

Groep 1894 NV

Projectnummer

2016/024

Plaats en datum

Kortenaken, 15 juli 2016

Reeks en nummer

ARCHEBO rapport 2016/024

ISSN 2034-5615

© 2016 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever.

Inhoud

Administratieve fiche	1
1. Inleiding	2
1.1. Algemeen	2
1.2. Beschrijving onderzoeksoopdracht	3
1.3. Doelstellingen.....	4
1.3.1. Randvoorwaarden.....	5
1.4. Onderzoeksvragen.....	5
2. Huidige & toekomstige situatie.....	6
2.1. Huidige situatie.....	6
2.2. Toekomstige situatie	10
3. Bureauonderzoek.....	11
3.1. Landschappelijke & bodemkundige situering	11
3.1.1. Topografische situering	11
3.2. Geologie & landschap	13
3.4. Historiek & cartografische bronnen	24
3.5. Archeologische verwachting	30
4. Resultaten bureauonderzoek	31
4.1. Algemeen	31
4.2. Beantwoording onderzoeksvragen.....	31
4.3. Samenvatting / assessment bureauonderzoek	32
4.4. Programma van maatregelen.....	34
5. Bibliografie.....	35
6. Figurenlijst	36
7. Plannenlijst	37

Administratieve fiche

Naam site:	Lommel - Adelberg		
Onderzoek:	Archeologienota zonder ingreep in de bodem		
Ligging:	Adelberg, Brouwerijstraat		
Kadaster:	Afdeling 2, sectie A, percelen 821n, 821p, 828f en 836y (partim)		
Coördinaten (zie hoofdstuk 1.2):	A	X	215496.973
		Y	214299.811
	B	X	215412.222
		Y	214328.500
	C	X	215425.581
		Y	214156.369
	D	X	215487.118
		Y	214177.831
Opdrachtgever:	Groep 1894 NV		
Uitvoerder:	ARCHEBO bvba		
Projectcode ARCHEBO :	LOAD 2016-024		
Projectcode bureauonderzoek:	2016G108		
Projectleiding:	Jan Claesen		
Erkenningsnummer projectleiding:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014		
Bewaarplaats archief:	Groep 1894 NV (definitief)		
Grootte projectgebied:	7800 m ²		
Uitvoeringsperiode:	14 juli 2016 – 12 oktober 2016		
Reden van de ingreep:	Realisatie van multifunctioneel complex bestaande uit appartementen en een winkel, met aansluitend een parking.		
Wetenschappelijke vraagstelling:	Het doel van deze archeologienota is een archeologische evaluatie van het terrein		
Thesauri-termen:	Bureauonderzoek, onbepaald		

1. Inleiding

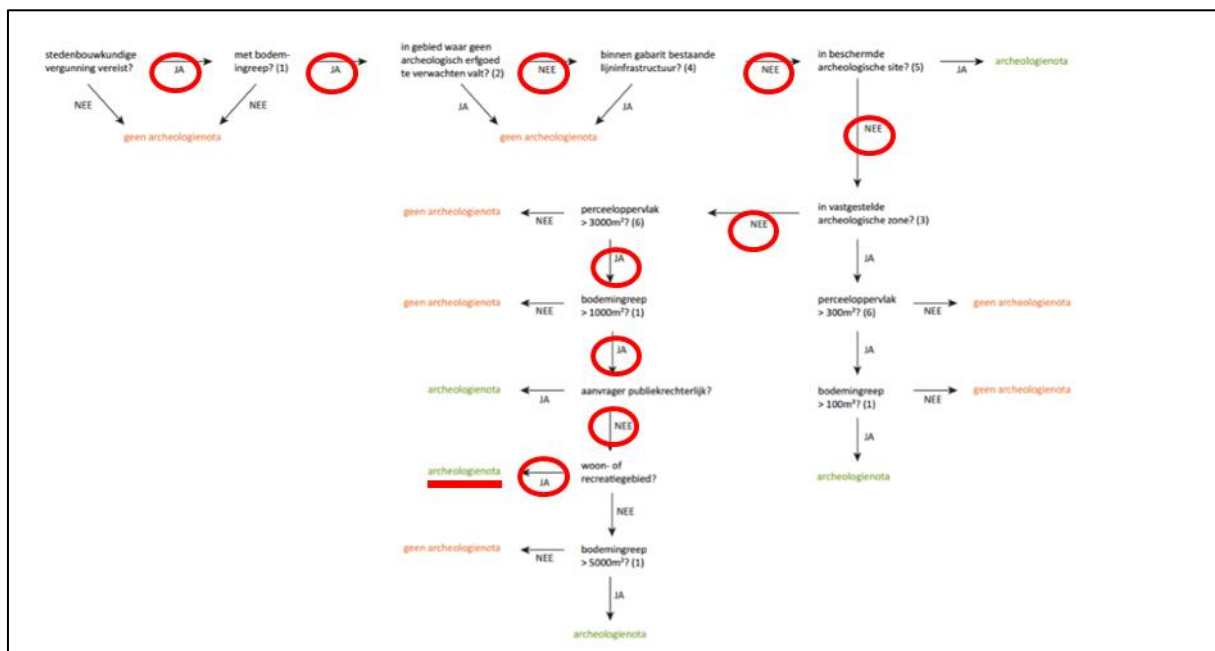
1.1. Algemeen

Bij het aanvragen van een stedenbouwkundige vergunning of een verkavelingsvergunning kan het zijn dat het toevoegen van een archeologienota aan de aanvraag verplicht wordt gesteld. De archeologienota wordt geschreven door een erkend archeoloog en bevat de resultaten van een archeologisch vooronderzoek en een advies voor vrijgave of eventueel vervolgonderzoek.

Het toevoegen van een archeologienota aan een stedenbouwkundige aanvraag is afhankelijk van een aantal criteria:

- De totale oppervlakte van de percelen
- De oppervlakte van de geplande bodemingrepen
- De ruimtelijke bestemming van het terrein
- De ligging van het terrein binnen of buiten een archeologische zone of de site volgens de inventaris

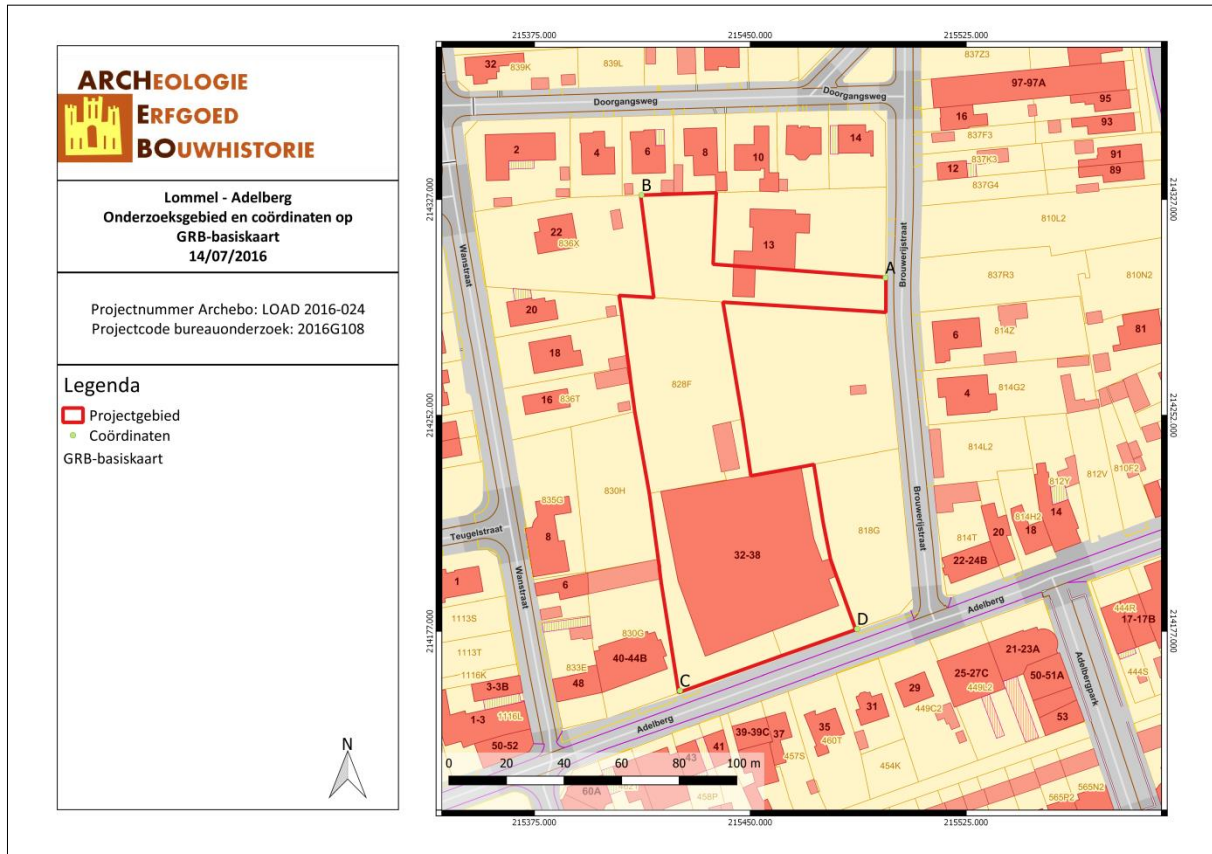
Hiervoor kan de beslisboom in Figuur 1 geraadpleegd worden.

Figuur 1: Criteria bij stedenbouwkundige vergunningen met toetsing van de oppervlakte- en liggingscriteria

1.2. Beschrijving onderzoeksoopdracht

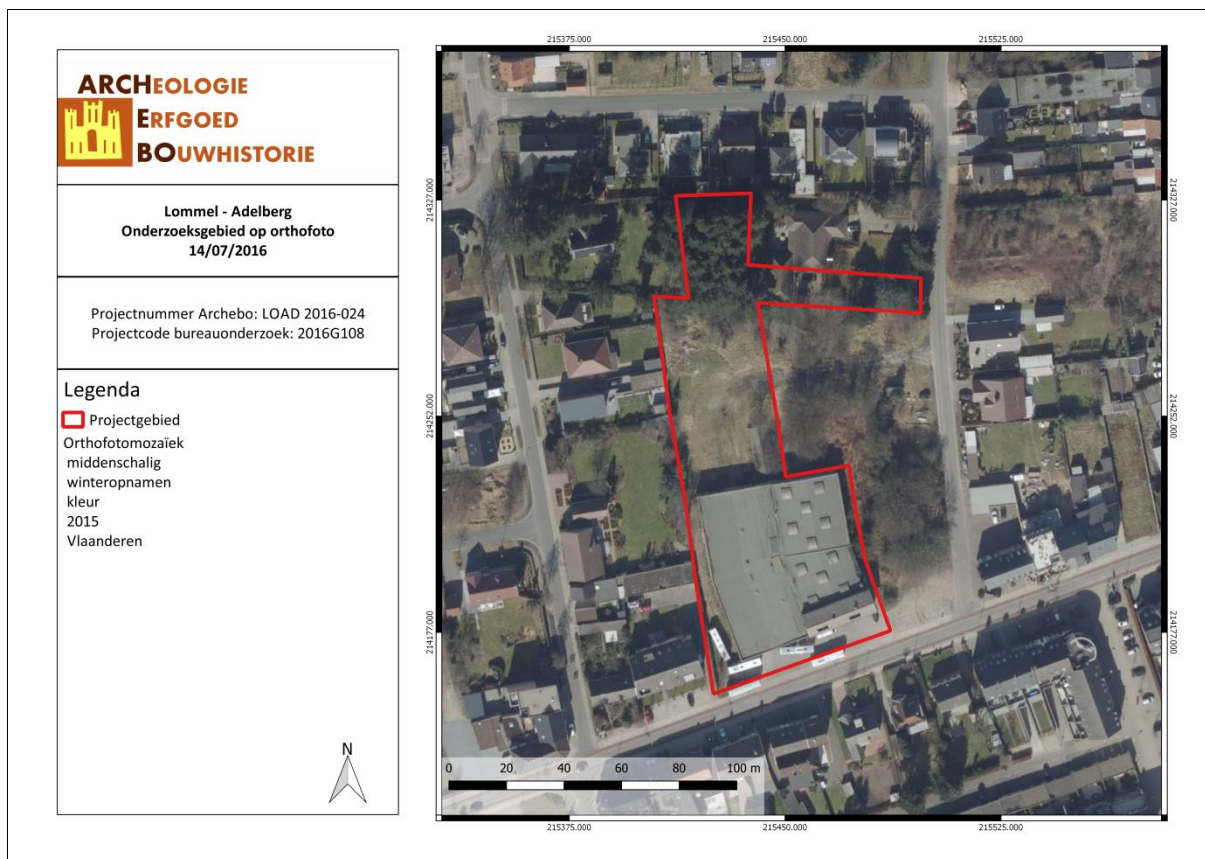
Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft ARCHEBO bvba in opdracht van Groep 1894 NV een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de opdrachtgever een multifunctioneel complex bestaande uit appartementen en een winkel gerealiseerd worden. Voorliggende archeologienota bevat enkel een bureauonderzoek.

LOAD/16/07/14/1 – Digitale aanmaak

Figuur 2: Situering van het onderzoeksgebied op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2016).

Momenteel is het noordelijk gedeelte in gebruik als tuinzone van een private woning met bomen. Het centrale gedeelte is verhard en wordt in gebruik genomen als achterliggende parking voor de bussen. In het zuidelijk gedeelte bevindt zich een bussenstelplaats (figuur 3).

LOAD/16/07/14/2 – Digitale aanmaak

Figuur 3: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2016).

1.3. Doelstellingen

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig. Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het onderzoeksgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

Deze archeologienota dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed en nadien bij de aanvraag voor de bouwvergunning gevoegd te worden.

1.3.1. Randvoorwaarden

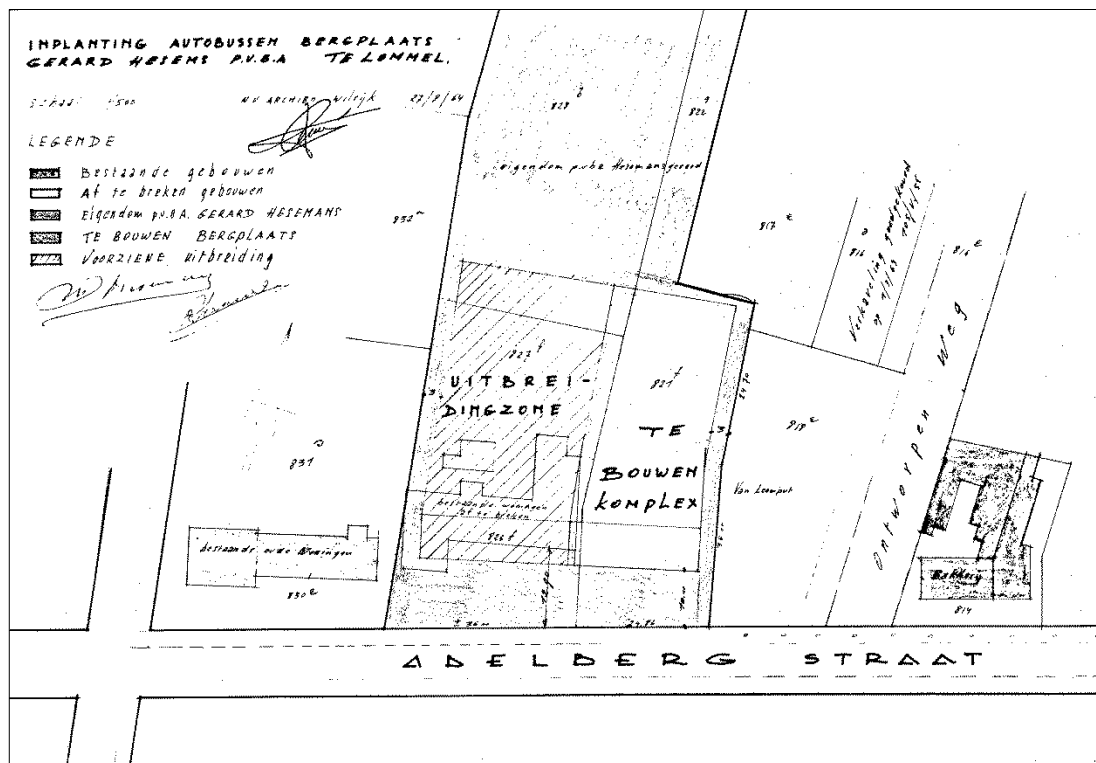
Zoals zal blijken uit het bureauonderzoek, is het grootste deel van het terrein nog ingenomen door gebouwen, parking en bomen. Daarom zal het hier een archeologienota betreffen met uitgesteld onderzoek. Dit geeft dat de ingreep in de bodem zoals gesteld in het Programma van Maatregelen op een later tijdstip dient uitgevoerd te worden.

Ook de voorgestelde profielputten moeten verspreid over het terrein kunnen aangelegd worden om zodoende een zicht op de stratigrafie en verstoringsgraad van het terrein te verkrijgen. Dit is pas mogelijk na de sloop van de aanwezige bebouwing.

1.4. Onderzoeksvragen

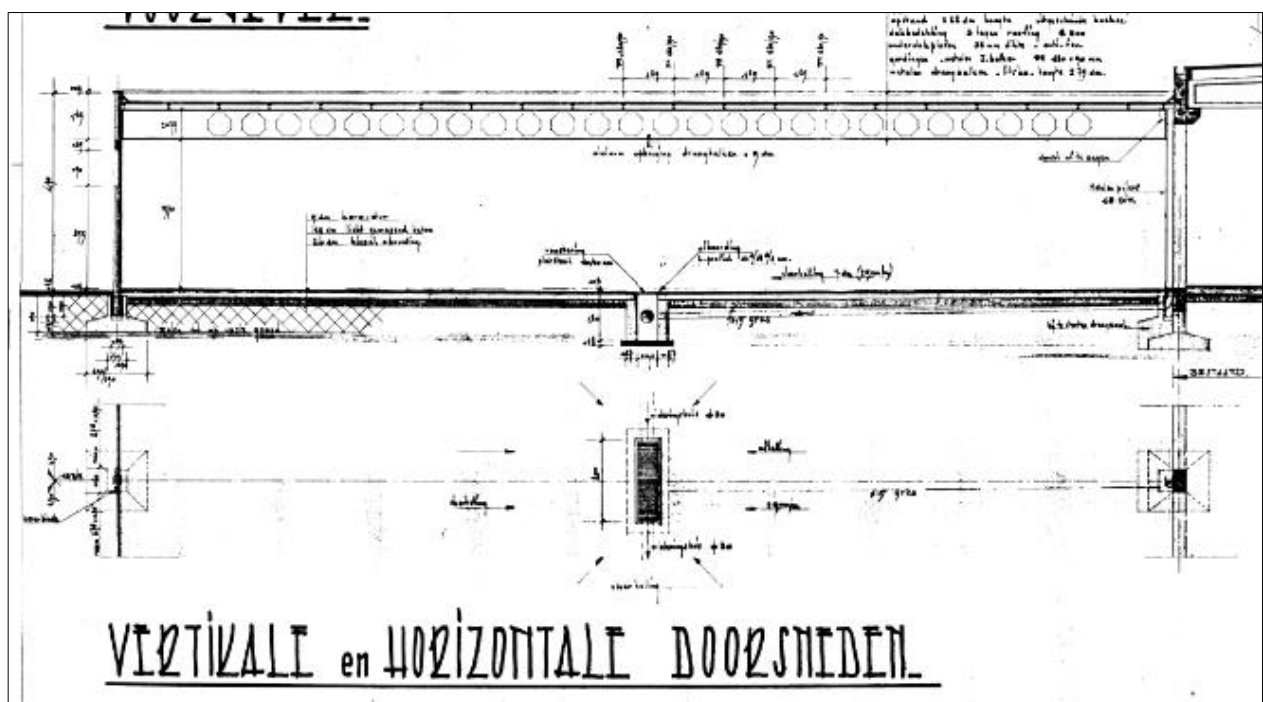
Tijdens het bureauonderzoek dienen op zijn minst onderstaande vragen beantwoord te worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*
2. *Hoe was de oude perceelsindeling?*
3. *Welke info is er nog te vinden over voormalige constructies op het terrein?*
4. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het onderzoeksgebied verwacht worden op basis van een analyse van historisch kaart- en bronnenmateriaal?*
5. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

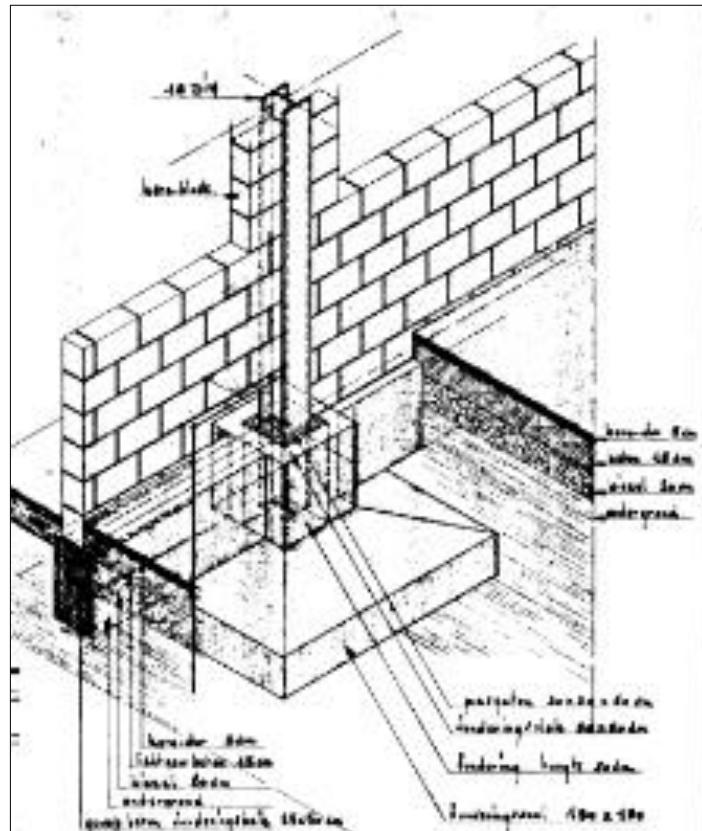

Figuur 5: Inplantingsplan uit 1964.

De derde bouwphase vond plaats in 1969 wanneer de stelplaats werd uitgebreid. Om de dakconstructie van het gebouw te dragen werd er gebruik gemaakt van pijlers die in de bodem rusten op zeer brede voeten (fig.). Op de doorsnede is te zien dat deze zich diep in de bodem bevinden. De exacte diepte valt echter niet af te leiden uit de plannen.

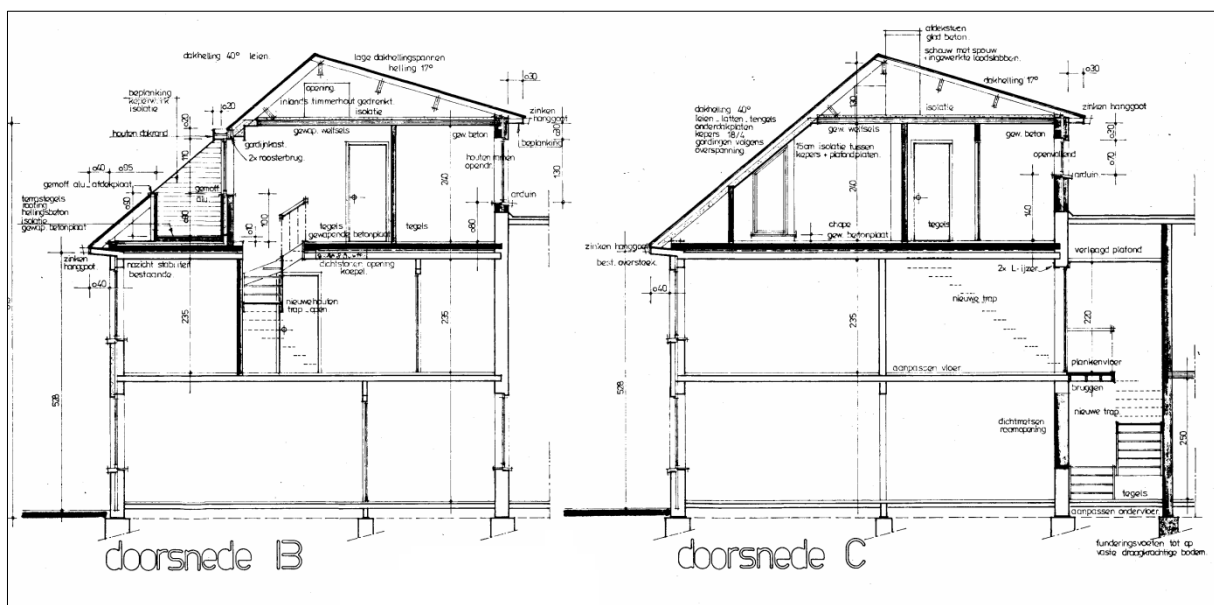

Figuur 6: Doorsneden van de bouwplannen uit 1969.

Figuur 7: Detail van de pijlers gebruikt in 1969.

Een laatste bouwphase vond plaats in 1982, wanneer de bestaande voorbouw werd afgebroken en vervangen werd door een nieuwe. Uit de sneden valt duidelijk op te maken dat het gebouw niet onderkelderd werd, maar ook hier werd er gebruik gemaakt van pijlers.

Figuur 8: Doorsneden van de plannen uit 1982.

Tot slot dient ook vermeld te worden dat zich ten noorden van de site een woning bevindt die gesloopt zal worden, daar ze voor een klein stuk binnen het projectgebied valt.

Figuur 9: VBM-stelplaats op Lommel - Adelberg.

Figuur 10: VBM-stelplaats op Lommel – Adelberg.

2.2. Toekomstige situatie

Op het terrein wordt een multifunctioneel gebouw (2.323,44 m²), bestaande uit ruimten voor een winkel en appartementen gerealiseerd. Het complex wordt grotendeels ingeplant in de zone die reeds bebouwd was (sinds 1964). Over de gehele oppervlakte van het complex wordt een ondergrondse parking voorzien. Deze is gelegen op -375 cm t.o.v. het straatniveau. De kelder zal uitgevoerd worden in beton, tpg of in aangestorte prefab betonnen platen. Er is evenwel nog geen stabiliteitsbureau aangesteld, waardoor nog niet geweten is welke fundering er juist zal gebruikt worden.

Achter het complex wordt ook een parking voorzien (ca. 2500 m²) die in een helling ligt en vertrekt op een hoogte van -80 cm tot 0 cm, gemeten t.o.v. het straatniveau. Onder deze parking wordt een drainagesysteem voorzien. Dit bestaat uit waterdoorlatende klinkers, een wadi aan de randen van de parking en drainagebuizen met infiltratiekragen (zone C). Het oppervlak van de parking wordt bolvormig aangelegd, zodat het water richting de wadi's kan afstromen. Het overige water wordt opgevangen door de waterdoorlatende klinkers, waaronder drainagebuizen liggen. Deze voeren het water af naar de infiltratiekragen (ca. 100 m²) met een capaciteit van 50.000 l. De drainagebuizen liggen op ca. 47,8 m TAW, de infiltratiekragen op ca. 47,3 TAW. Dit is een diepte van ongeveer 1,5 m t.o.v. het maaiveld.

Het volledige terrein wordt heraangelegd, waardoor het ganse terrein zal afgegraven worden. Daar waar nodig, wordt de teelaarde gerecupereerd voor de aanleg van de geplande groenzones.

Doordat het complex grotendeels wordt ingeplant in de zone die reeds verschillende bouwfases heeft gekend, zal de verstoring van het archeologische niveau in deze eerste zone wellicht minimaal zijn. In de zone achter het complex, waar parking met daaronder een drainagesysteem wordt voorzien, treedt er wellicht wel een zware verstoring van het archeologische niveau plaats.

Bovenstaande informatie is terug te vinden op de plannen die in bijlage geleverd worden.

3. Bureauonderzoek

Het doel van de bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

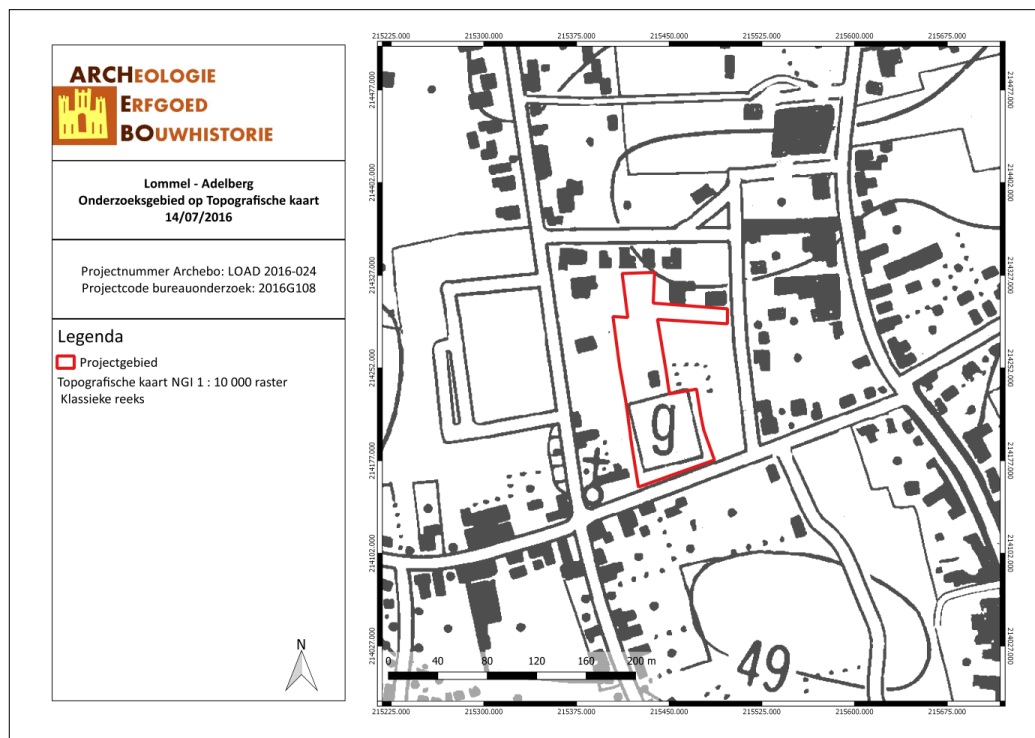
In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van alle beschikbare kaarten van het plangebied, te weten de bodemkaart, geologische kaarten, bodemerosiekaart, bodemgebruikskaart en relevante historische kaarten. De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd gebruikt als uitgangspunt voor de bestudering van archeologische waarden in de omgeving van het plangebied.

De gebruikte kaarten werden in georeferenciede vorm (Belge Lambert 1972) gebruikt in het programma QGIS. In dit programma werden de genoemde kaarten als lagen toegevoegd teneinde er de huidige en toekomstige situatie op te kunnen weergeven. Het plangebied werd bovendien op alle kaarten geplot om de oriëntatie op de kaarten te vergemakkelijken.

3.1. Landschappelijke & bodemkundige situering

3.1.1. Topografische situering

Het onderzoeksgebied ligt ten noorden van het Marktplaats (Lommel, Dorp). In het noorden wordt het begrensd door de Doorgangsweg. Zuidelijk vormt Adelberg de grens van het onderzoeksgebied. Ten westen en ten oosten van het perceel lopen respectievelijk de Wanstraat en de Brouwerijstraat. Het terrein bevindt zich tussen 48,2 en 49,2 m boven de zeespiegel.

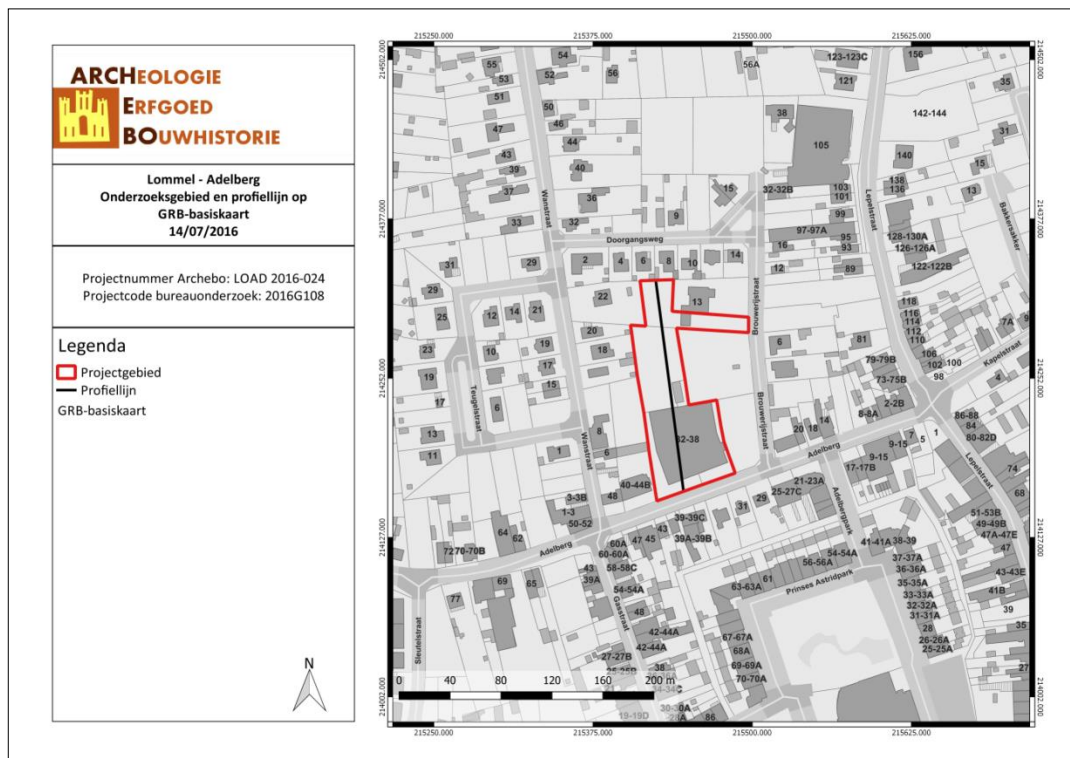
LOAD/16/07/14/4 – Digitale aanmaak

Figuur 11: Topografische kaart met situering van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2016).

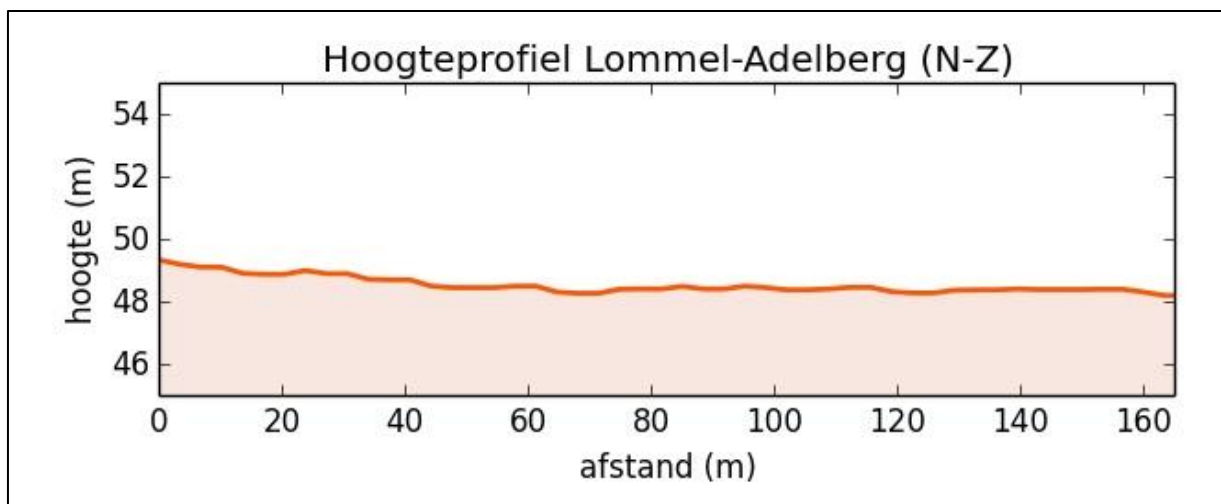
LOAD/16/07/14/5 – Digitale aanmaak

Figuur 12: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2016).

LOAD/16/07/14/6 – Digitale aanmaak

Figuur 13: Profiellijn van het hoogteprofiel (Geopunt, 2016).

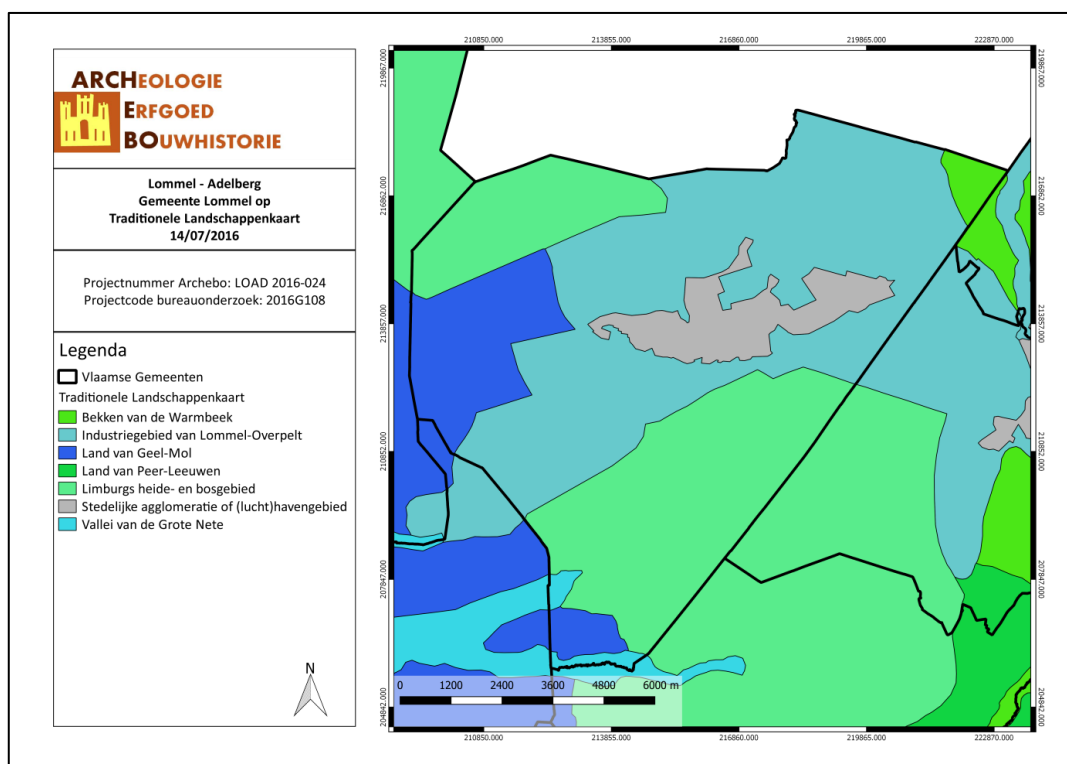

Figuur 14: Hoogteprofiel.

3.2. Geologie & landschap

3.2.1. Fysisch geografisch

Lommel is gelegen in de provincie Limburg op ca. 3,5 km ten zuiden van Nederlandse grens en ca. 31 km ten noorden van Hasselt. Het grootste deel van de oppervlakte van de gemeente wordt bezet door het industrieel gebied Lommel-Overpelt. In het westen van de gemeente ligt op de overgang tussen het Limburgs heide en bosgebied en het Land Geel-Mol. In de noordoostelijke hoek ligt het Bekken van de Warmbeek.

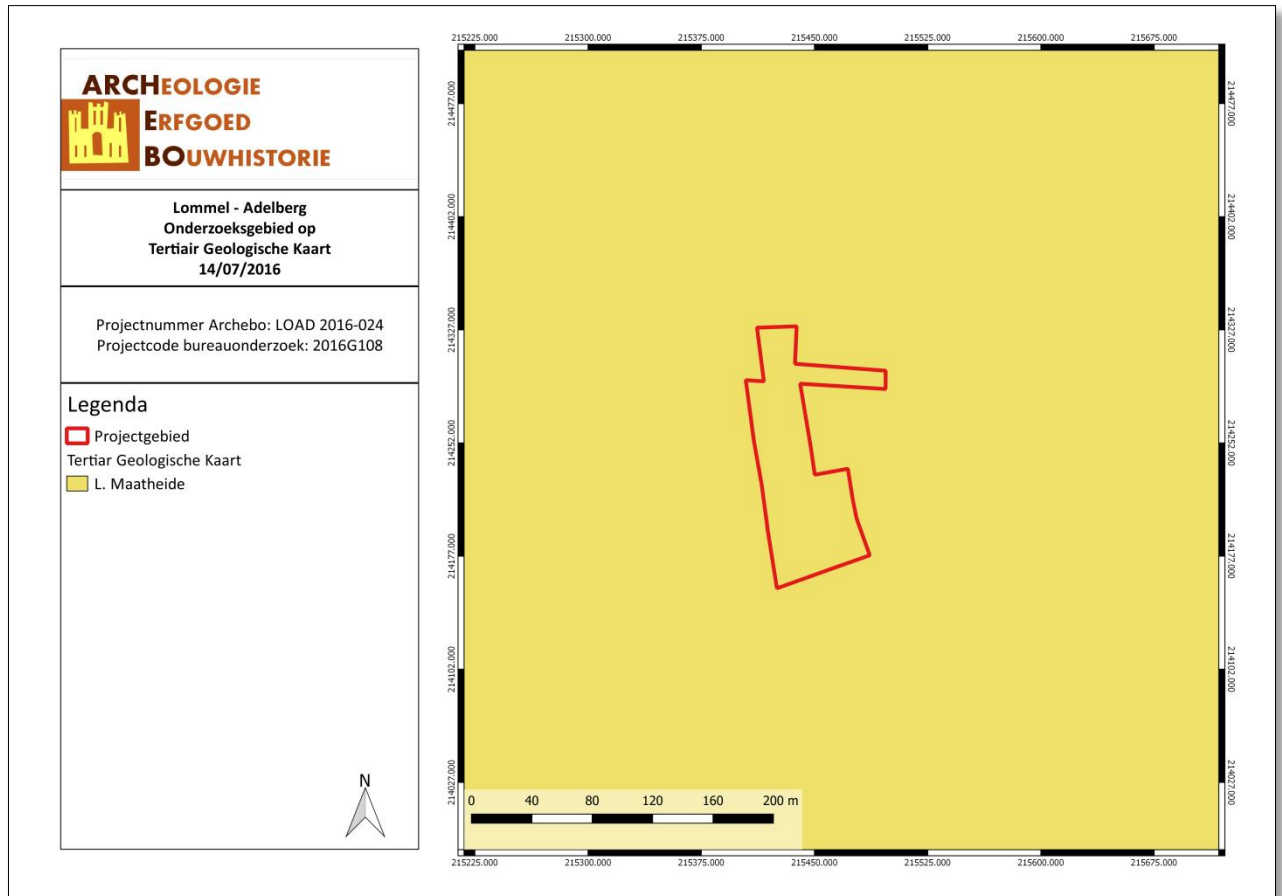

LOAD/16/07/14/7 – Digitale aanmaak

Figuur 15: De gemeente Lommel op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2016)

3.2.2. Paleogeen & neogeen (Tertiair)

Op basis van de Databank Ondergrond Vlaanderen bevindt het onderzoeksterrein zich binnen het Lid van Maatheide en opgebouwd uit wit half grof kwartszand, zeer goed gesorteerd, zeer dikwijls door humusinfiltratie zwartbruin verkleurd.

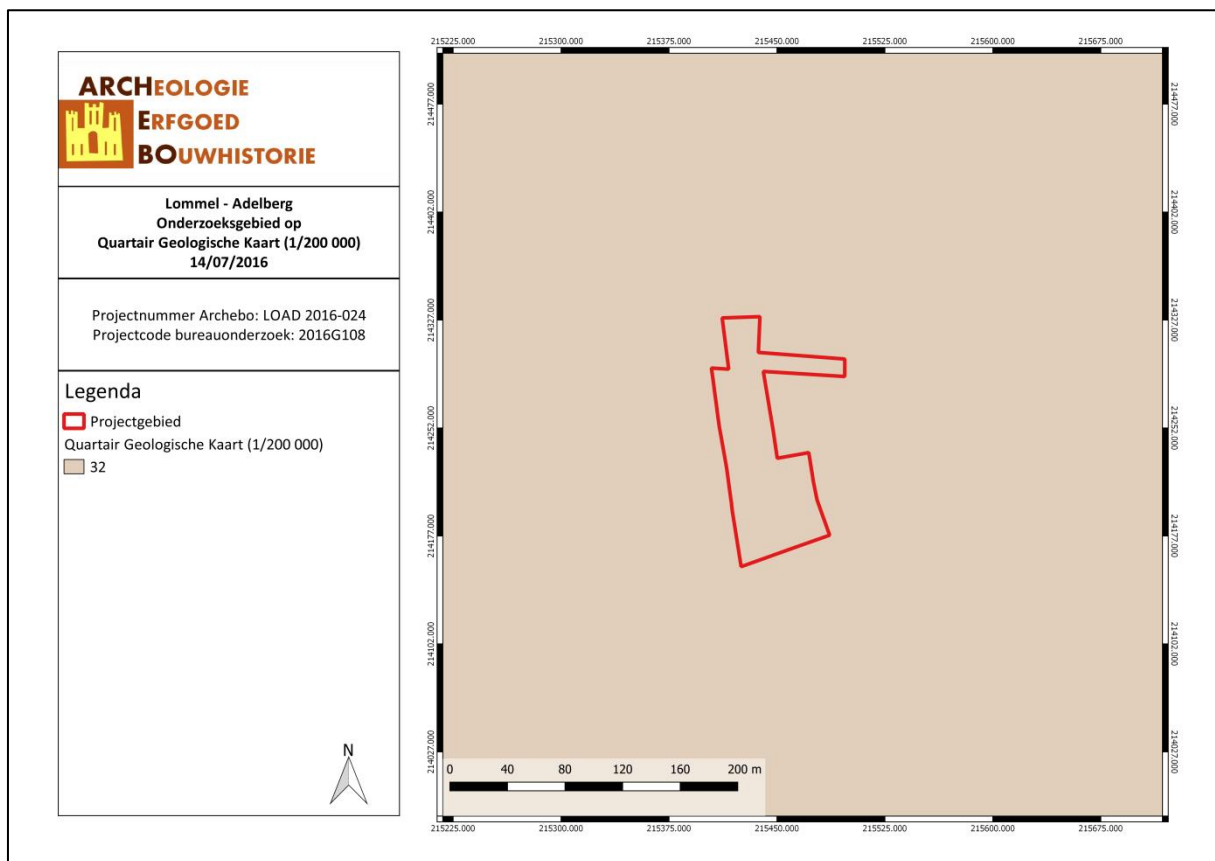
LOAD/16/07/14/8 – Digitale aanmaak

Figuur 16: Situering van het onderzoeksgebied op de Tertiair geologische kaart (DOV, 2016).

3.2.3. Quartair

Volgens de quartairgeologische kaart (1:200.000) bevindt het onderzoeksgebied zich binnen type 32. Dit type omvat fluviatiele afzettingen (Rijnsedimenten) van het Baveliaan (Post-Jaromillo - Vroeg-Pleistoceen), die mogelijk afgedekt zijn met eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en/of van Saaliaan (Midden-Pleistoceen) en/of hellingsafzettingen van het quartair.

De hierboven beschreven fluviatiele Rijnafzettingen bestaan uit grijs middelmatig tot graf zand met lokaal grindbijmenging. Belangrijk voor het onderzoek is dat binnen de quartaire formatie van Wildert de Usselo-bodem uit de Allerød-oscillatie (14.000 – 13.000 jaar geleden) zich gevormd heeft. In Lommel werden reeds laat-paleolithische concentraties lithische artefacten aangetroffen in deze paleobodem. In een boring is een Usselo-bodem echter zeer moeilijk te herkennen. Het betreft een witte uitgeloogde horizont van ongeveer 10 à 15 cm dikte met in de top ervan een organisch laagje met houtskool.

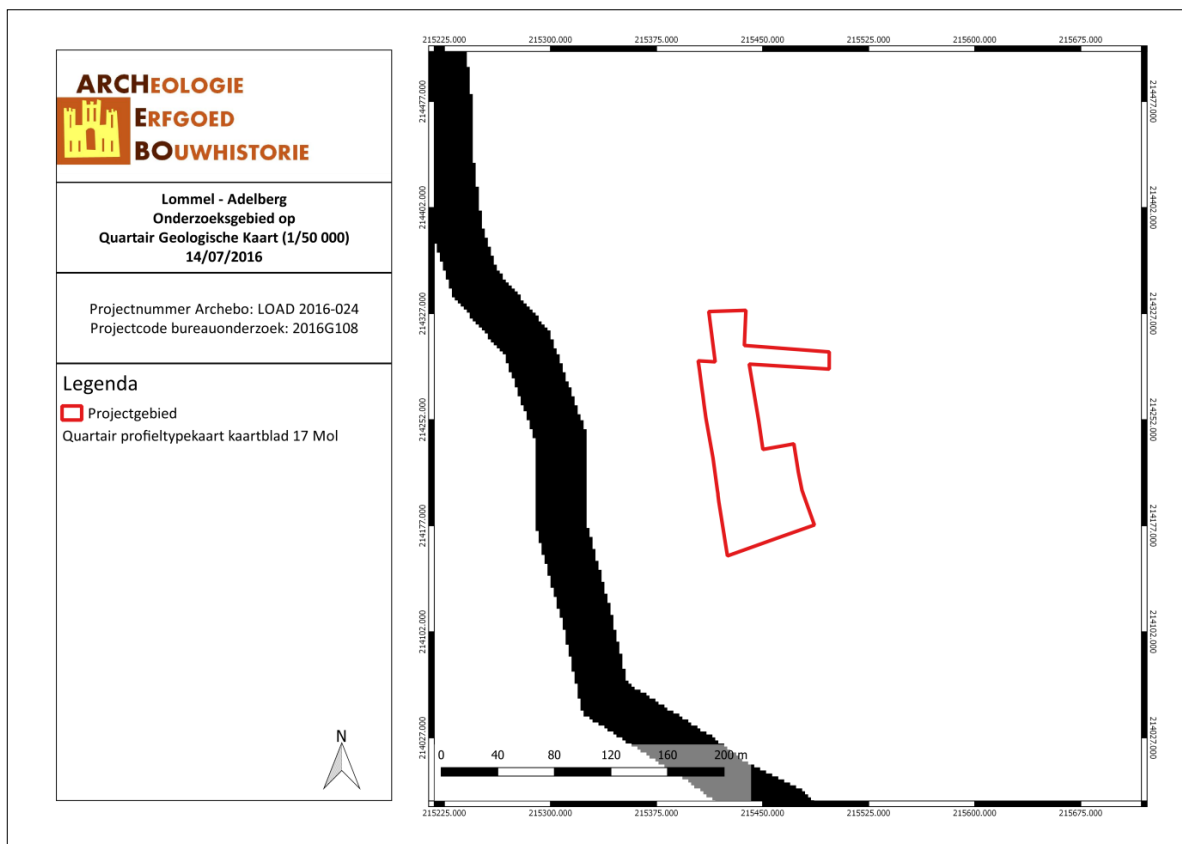
LOAD/16/07/14/9 – Digitale aanmaak

Figuur 17: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2016).

ELPw-MPs en/of HQ	ELPw-MPs: eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en /of het Saaliaan (Midden-Pleistoceen).
	HQ : hellingsafzettingen van het Quartair.
F (R) VPb	F (R)VPb: fluviale afzettingen (Rijnsedimenten) van het Baveliaan (Post-Jaromillo - Vroeg-Pleistoceen).

Figuur 18: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2016).

Volgens de quartair geologische kaart (1:50.000) bestaan de geologische afzettingen van het onderzoeksgebied enkel uit Lommel Zanden of LOZd (1). Dit omvat grijs middelmatig tot grof zand met lokaal grindbijnmenging. Deze zijn gelijken erg op de Bocholt Zanden. Enkel, bij de laatstgenoemde is het gehalte groene hoornblende groter. Deze afzettingen zijn afkomstig uit het Vroeg-Pleistoceen.

LOAD/16/07/14/10 – Digitale aanmaak

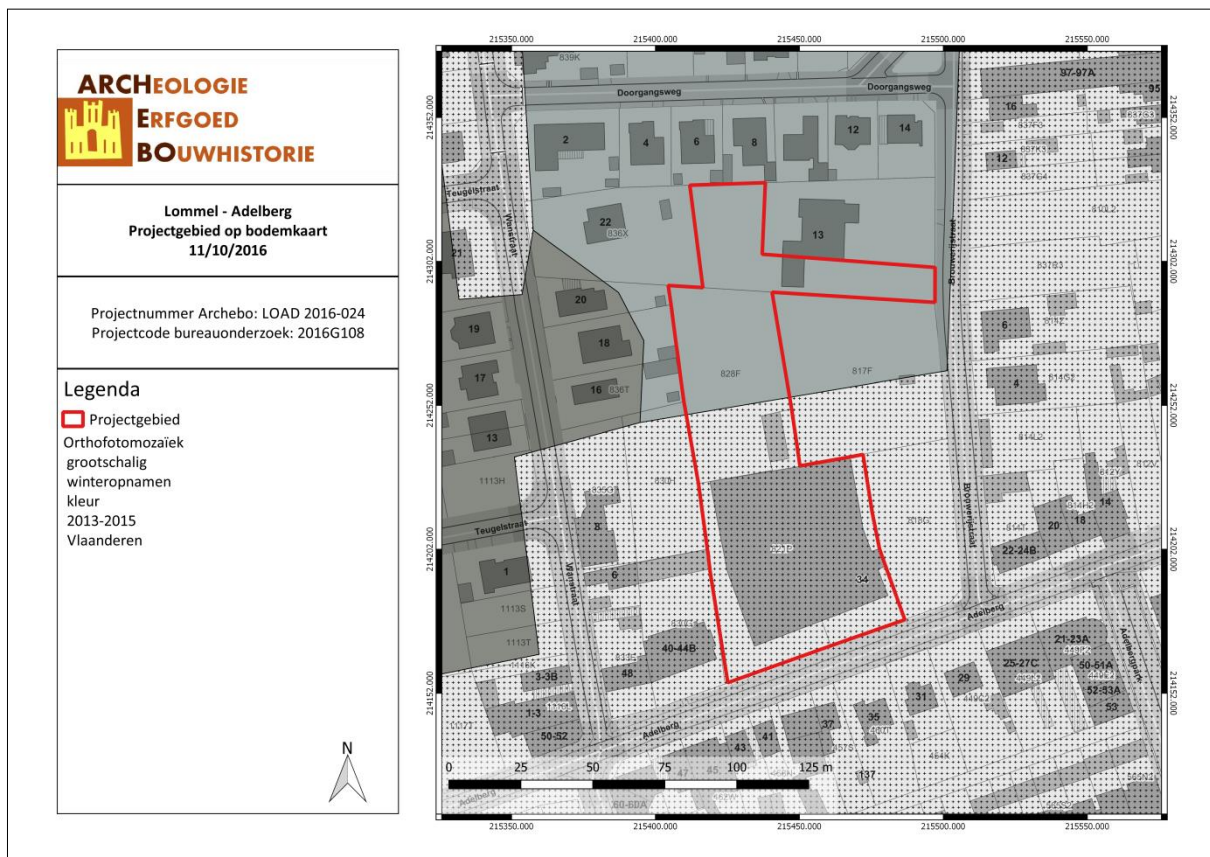
Figuur 19: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2016).

3.2.4. Bodem, erosie & bodemgebruik

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen zijn in het onderzoeksgebied diverse bodems aanwezig:

- OB: onder bebouwing
- Zam: Zeer droge zandbodem met dikke antropogene humus A-horizont.

De humeuze A-horizont is minstens 60 cm dik en ontstond door bemesting met plaggen vanaf de Middeleeuwen. Hoewel plaggenbodem historisch tot het akkerareaal behoren, zijn ze voor de huidige landbouw vaak maar matig geschikt door de vrij droge omstandigheden. Voor de droogste gronden is bosbouw met naaldbout het meest efficiënte gebruik.¹

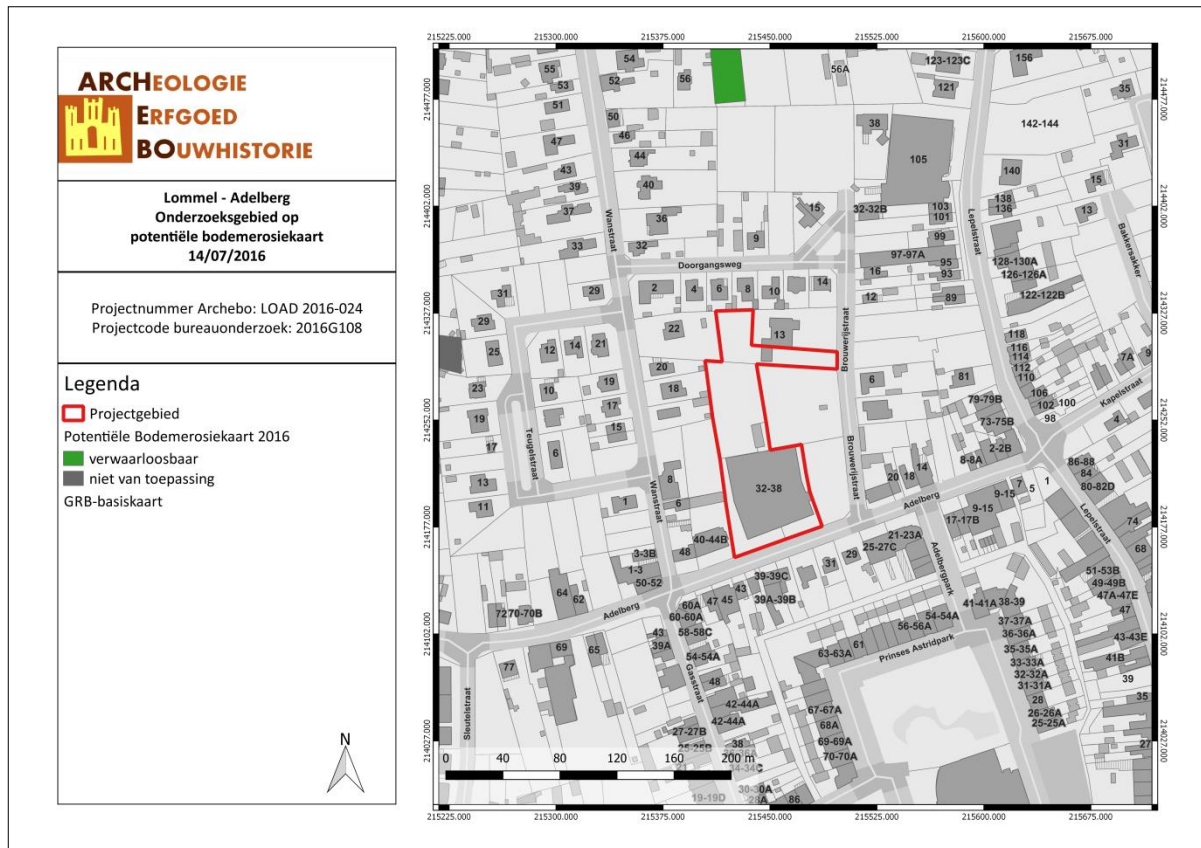

LOAD/16/07/14/11 – Digitale aanmaak

Figuur 20: Situering van het onderzoeksgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2016).

¹ Geopunt, 2016.

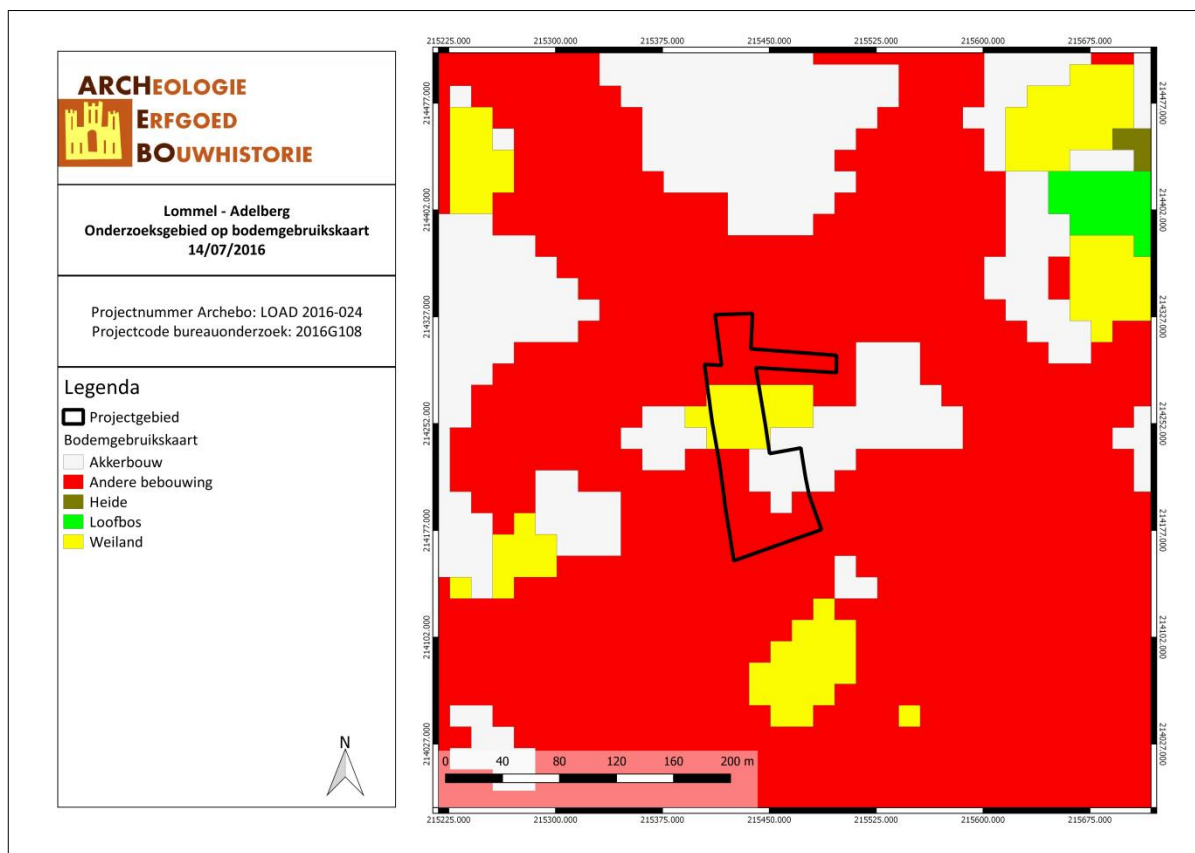
Het plangebied en haar omgeving zijn amper gekarteerd op de potentiële bodemerosiekaart. Enkel in het noorden zien we dat het risico op erosie verwaarloosbaar is. In het westen is het zelfs niet van toepassing.

LOAD/16/07/14/12 – Digitale aanmaak

Figuur 21: Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart van de Vlaamse gemeenten (Geopunt, 2016).

Op de bodemgebruik kaart staat het plangebied weergegeven als ‘andere bebouwing’, akkerbouw en weiland. Vooral het eerstgenoemde overheerst het plangebied.

LOAD/16/07/14/13 – Digitale aanmaak

Figuur 22: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2016).

3.3. Archeologische data

Centrale Archeologische Inventaris

Binnen een straal van 600 meter vanaf het onderzoeksgebied liggen drie CAI-locaties. De dichtstbijzijnde (51554, cfr. Indekeu: 1983; Indekeu: 1984) staat in de Centrale Archeologische Inventaris aangegeven als 'kerk' uit de 17de eeuw. Na verder onderzoek zou het hier gaan om een schuurkerk.²

Deze schuurkerk zou volgens G. Michiels opgericht zijn in 1672, tijdens de Franse inval. Vanaf dat moment durfden de katholieke inwoners van Lommel het aan om de in het aanpalende grensgebied opgerichte refugiekerken te vervangen door een schuurkerk in het eigen dorp.³ Er zijn echter geen bronnen die dit bevestigen. Wel staat het vast dat er ergens in het laatste kwart van de 17de eeuw een schuurkerk op de Adelberg te Lommel moet gebouwd geweest zijn.⁴

Deze kerk werd door de het bestuur verscheidene keren gesloten en verzegeld om zo het dienstdoen te beletten; op 23 maart 1704 heeft die [stadhouder Hendrik van Berckel] een deurwaarder in Lommel *"zekere schuur alwaar de Roomse dienst in werd gedaan"* door een wereldlijk priester, H. Nieuwenhuize genaamd en wonende te Strijp bij Eindhoven, laten sluiten. Nadat *"het kerkenhuis dezer vrijheid"* eerder al, op 25 november 1703, op bevel van de hoogschout zelf was gesloten.⁵

Bronnen vermelden verder *"dat het Roomsche soo genaamde kerckenhuijs tot Lommel allenghskens meede eene formeele kercke was geworden en dat men daer aan in de voorleeden soomer van het jaar 1728 wederom sterke hadde getimmert en daer inne gemaakt considerabele vernieuwingen en een groot en schoon verwulfzel met verscheijde boogen, de gemelte geheele kerk van het eene tot het andere eijnde door, waar aan veel geld gespendeert wierde"*.⁶

Op 29 augustus 1729 hebben de Staten conform de adviezen van de Advocaat-Fiscaal beslist en werd Lommel gelast *"om alle vernieuwingen en vergrotingen aan het kerkhuis gedaan te laten afbreken en het voorseide huis wederom te doen herstellen in de staat waarin het voor de verandering is geweest en zulks punctueel te achtervolgen, op poene van nadere dispositie"*. Een maand later werd deurwaarder Hendrik van Rijssen gelast zich dienovereenkomstig naar Lommel te begeven om daar mededeling van te doen. Binnen drie weken diende het karwei geklaard te zijn.⁷

Ook het interieur van de kerk wordt beschreven in de bronnen:

"De kerk of schuur (omdat de streek onder Holland ligt) is nieuw, schoon en zeer zuiver, breed en lang met een schip en twee zijbeuken. Het dak over geheel de oppervlakte is bedekt met stro. Er zijn drie altaren op één dezelfde lijn, even ver verwijderd van de westermuur. Het middenaltaar komt overeen met het schip en is zuiver. Het volk treedt binnen langs een poort die breed genoeg is en gelegen is in het midden van de westermuur, waar een portaal is en daarboven een oksaal voor de

² Mededelingen Ferdi Geerts

³ HAGEN, J. 1995, p. 24.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 28.

⁶ *Ibidem*, p. 33.

⁷ *Ibidem*, p. 35.

zangers. De priesters hebben een poort achter het hoogaltaar in het midden van de oostelijke muur".⁸

In tegenstelling tot veel andere schuurkerken uit de Kempen is er van de Lommelse schuurkerk geen enkele afbeelding bewaard gebleven. In de Haagse archieven valt evenwel na te gaan dat zowel de kerk als de pastorie in Lommel tot de kostbaarste in hun soort hebben behoord.⁹

Door allerlei omstandigheden heeft het tot 1808 geduurd voordat de katholieken de schuurkerk op de Adelberg zouden inruilen voor het grote stenen gebouw waarin men vroeger eeuwen ook altijd gekerkt had.¹⁰

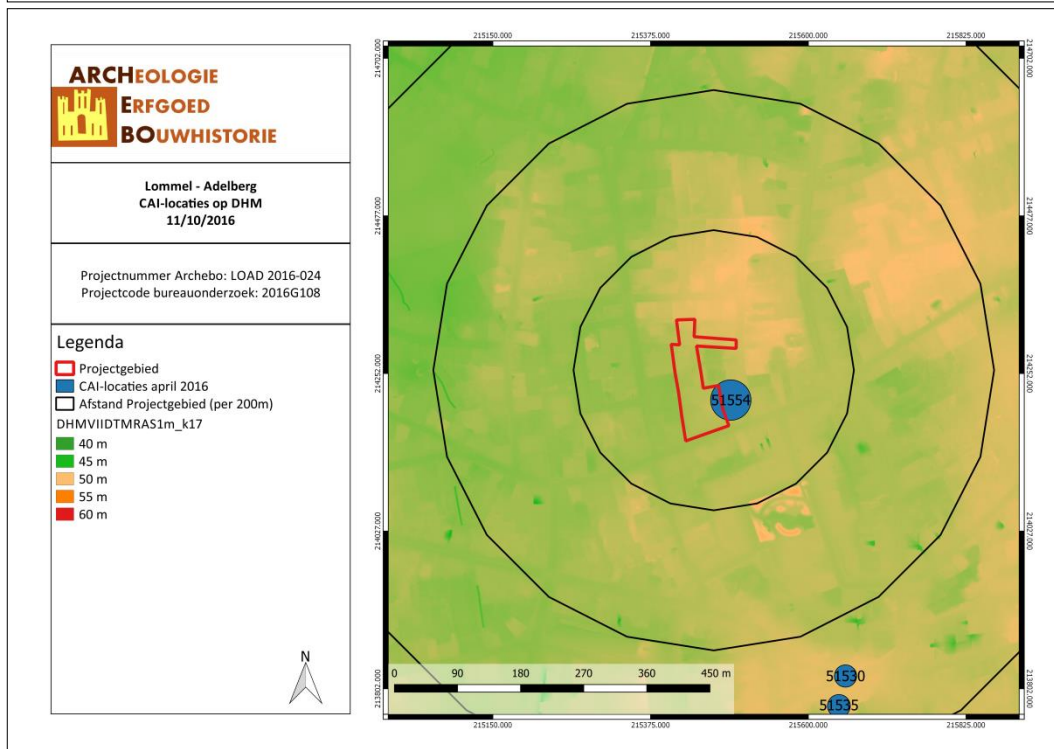
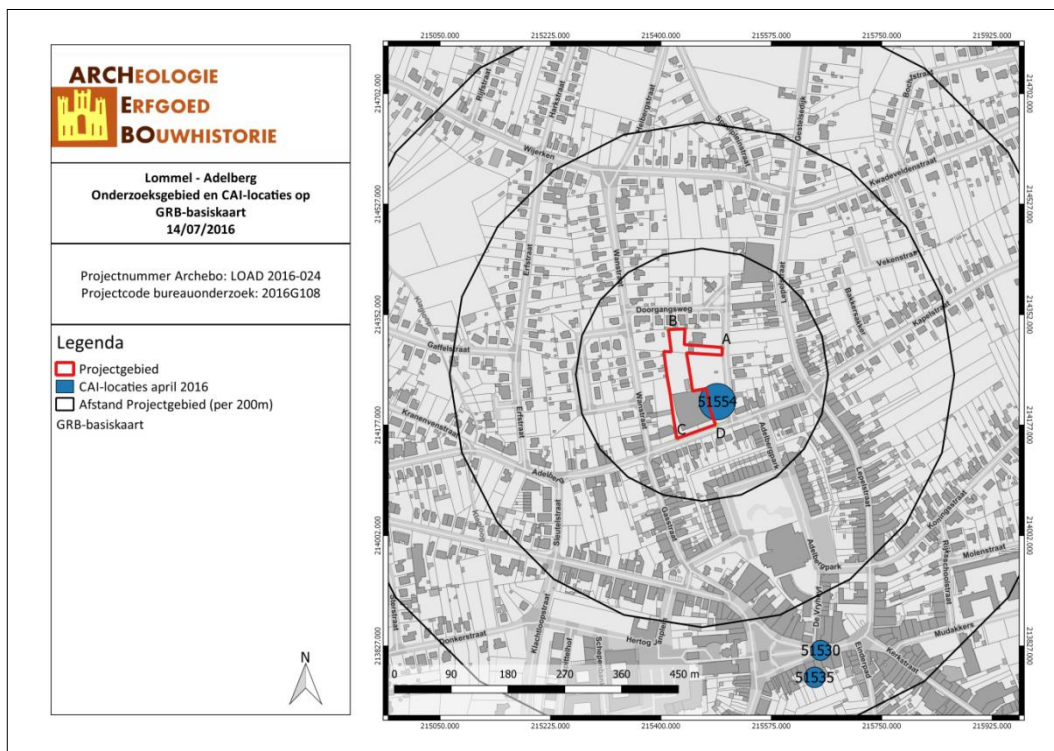
Vermoedelijk ontstond de parochie St.-Pietersbanden in Lommel in X-XI. Ze besloeg tot ca. 1850 het hele Lommels grondgebied en werd, minstens vanaf ca. 1400, door twee tot drie geestelijken bediend. Eertijds waren er in Lommel vier kapellen: één (CAI-locatie 51535, cfr. Indekeu:1983; Indekeu: 1989aa), waarvan in 1625 wordt vermeld dat ze onlangs werd opgericht, stond in het dorp op de plaats van het huidige z.g. "Raadhuis"; een tweede, toegewijd aan O.-L.-Vrouw en vooreerst vermeld in 1521, werd opgetrokken in het gehucht Heuvel en in 1586 door de protestanten in brand gestoken en vernield, waarna heropbouw en afbraak door de protestanten na 1648; een derde, waarbij zich volgens de overlevering een kluis bevond, stond op Eltenbos en werd waarschijnlijk ca. 1550 verwoest of afgebroken, de vierde werd vermoedelijk opgericht op de plaats van de huidige St.-Pietersbandenkerk. Van de stichting van de parochiekerk tot 1560 behoorde Lommel tot het bisdom Luik, het aartsdiakenaat Kempenland en het dekenaat Hilvarenbeek. Na de oprichting van het bisdom 's-Hertogenbosch kwam Lommel onder het dekenaat Geel en bleef daarbij van 1571 tot 1731, toen Geel, dat behoorde tot de Oostenrijkse Nederlanden, van het bisdom 's-Hertogenbosch gescheiden werd. Lommel belandde zo van 1731 tot 1840 bij het dekenaat Eindhoven. Weer ingelijfd bij het bisdom Luik in 1841, werd de parochie ingedeeld bij het dekenaat Peer, waarbij ze bleef tot 1911, toen ze overging tot het dekenaat Hamont. Sinds 1968 vormt ze een apart dekenaat. Het patronaatsrecht en de tienden van de St.-Pietersparochie waren in het bezit van het kapittel van Hilvarenbeek. Na 1648 kwamen de bezittingen en rechten van dit kapittel in handen van de protestantse overheid. Op de hoek van de Adelberg met de Lepelstraat werd dan door de katholieken in 1673 een schuurkerk opgericht, die in 1809 of 1810 werd gesloopt.

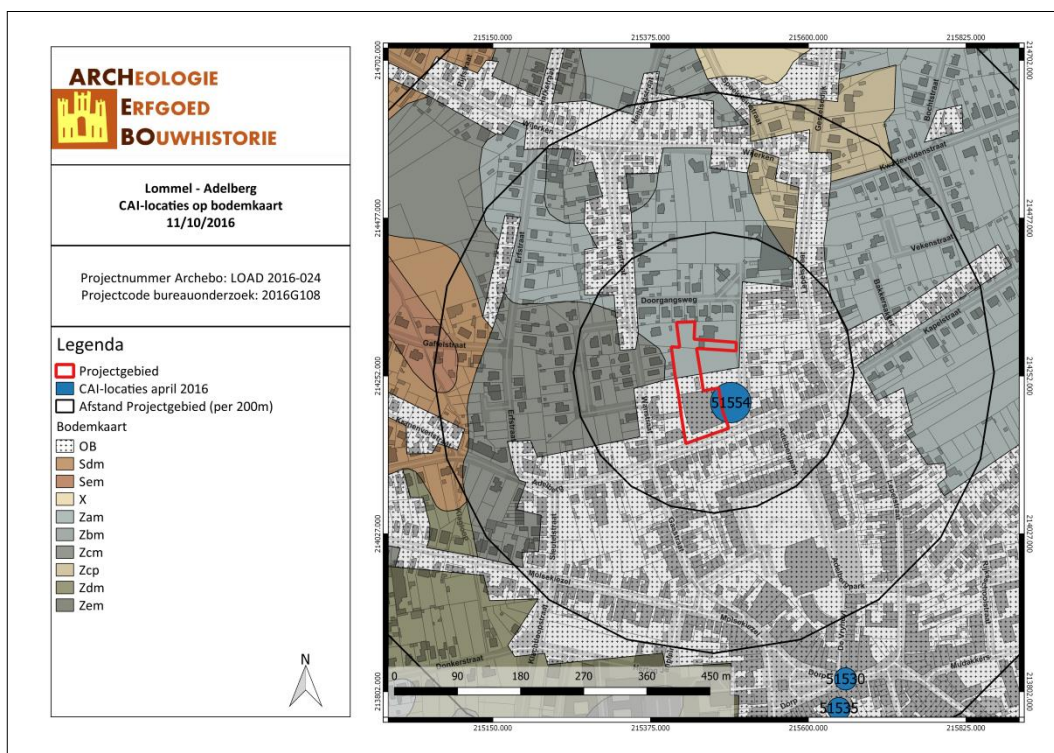
Het derde en laatste nummer (51530, cfr. Indekeu: 1989aa) staat aangegeven als molen. Deze zou dateren uit de late middeleeuwen, namelijk rond 1450.

⁸ HAGEN, J. 1995, p. 37-38.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 41.

LOAD/16/07/14/14 – Digitale aanmaak

Figuur 23: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2016).

CAI-Locatie	Beschrijving	Datering
51530	Molen	Late middeleeuwen
51535	Kapel	Nieuwe Tijd
51554	Schuurkerk	Nieuwe Tijd

3.4. Historiek & cartografische bronnen

Onderzoek historische bronnen

Lommel is gesitueerd op de overgang van het Kempisch Plateau naar de Kempense Vlakte (W) en de Vlakte van Bocholt (NO). De waterscheidingslijn tussen Schelde- en Maasbekken loopt van ZO naar NW door de gemeente. Het hoge en droge Kempisch Plateau, dat zich centraal en in het zuidoostelijke deel van de gemeente bevindt, watert af via enkele depressies. In deze depressies werden, vermoedelijk pas in de volle of zelfs late middeleeuwen, ‘lopen’ gegraven om aan waterbeheersing te doen. Met uitzondering van de Grote Nete die de zuidelijke gemeentegrens vormt, komen er geen grote waterlopen in de gemeente voor.¹¹

Uitgestrekte steentijdsitecomplexen bevinden zich op de noordelijke dalhellingen van enkele van deze depressies: Molse Nete (Kristalpark), Ritreienloop (Maatheide), Klagloop (Nieuwe Kopen). De datering van deze steentijdsitecomplexen strekt zich uit vanaf het finaalpaleolithicum tot en met het mesolithicum. Finaalpaleolithische sites zijn vaak geassocieerd met een paleobodem en de mesolithische sites situeren zich in de podzolbodem.¹²

Neolithische vondsten (gepolijste bijlen, pijlpunten, scherven van bekeraardewerk ...) komen verspreid over Lommel voor, maar ze zijn vaak gerelateerd met de voormelde depressies. In het noordwesten van de gemeente, op de grens met Mol en Bergeijk, stond een drieperiodengrafheuvel (finaalneolithicum-vroege bronstijd). Sporen van neolithische constructies zijn tot op heden nog niet gevonden.¹³

Hetzelfde geldt voor de bronstijd. De belangrijkste archeologische vondst uit deze periode is het bronsdepot van de Konijnenpijp (Lutlommel) dat dateert uit de late bronstijd. Op dat ogenblik moet er in Lutlommel ergens een welvarende bronstijdnederzetting geweest zijn.¹⁴

De ijzertijd is met bewoningsbepoorten op de Hoeveheide en grafvelden in Kattenbos en op de Blekerheide iets beter gekend. Ook op de Karrestraterheide en op de Kruiskiezel werden ijzertijdurnen (met crematieresten) aangetroffen. Op deze laatste plaatst werden tevens enkele Romeinse graven opgegraven.¹⁵

In de late zesde eeuw na Christus en gedurende de volledige zevende eeuw na Christus was in Lutlommel een belangrijke Merovingische nederzettingkern. Dit weten we dankzij merovingische grafvondsten zoals zwaarden, gordelgespen, schildknoppen, aarde- en glaswerk, een gouden schijffibula en een kistje met Byzantijnse muntgewichtjes. Een hypothese is dat de oudste historische kern van Lommel zich daar in de omgeving ontwikkelde.¹⁶

De studie van de Lommelse cijnsregisters lijkt immers te wijzen op een vroegmiddeleeuws grootgrondbezit ten oosten en ten zuiden van het huidige stadscentrum. Het huidige stadscentrum en de gebieden ten westen ervan gelegen zouden zich pas vanaf de late middeleeuwen hebben

¹¹ Geerts F., Erfgoed Lommel, persoonlijke communicatie, 13 september 2016.

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

ontwikkeld en de daar gelegen nederzettingkern (Lommel) werden al vlug belangrijker dan de meer oostelijk gelegen nederzettingkern (Lutlommel).¹⁷

In het begin van de veertiende eeuw kwam er bewoning op de plaats genaamd Adelberg, gelegen net ten noorden van het Dorp. Ten gevolge van de bloeiende wolhandel was er in deze periode welvaart die voor een bevolkingstoename zorgde. In 1340 was er alleszins al bewoning op die plaats, wat blijkt uit de toenaam die op de herkomst wijst: *iohannes naderberch*.¹⁸ De toenaam werd echter geen familienaam. In 1441 luidt het *In parochia de lommel ad locum dictum opten ayberberch*.¹⁹ Het eerste deel van deze straatnaam bevat de waternaam aar en betekent letterlijk 'ader waaruit water opwelt'.²⁰ In de tongvallen van Lommel en omstreken kennen we nog *ouwějër* of *sprink* voor 'waterader' of 'kwel'. Hoewel *berg* hier slechts op een lichte verhevenheid, slaat, kan de verbinding met een waternaam eigenaardig klinken. Nochtans is ze geografisch te verantwoorden: op de rand van het Kempens Plateau veroorzaken de watertafels stuwing, zodat bronnen, springputten en wateraders gevormd kunnen worden. De hoogteverschillen in het landschap zorgen voor drukverschillen en daarmee voor stroming van het grondwater.²¹ Door deze drukverschillen zijpelt grondwater van hogere delen (een glooiing of "berg") naar dalen. Een ander voorbeeld van deze bronvorming is de *Borrenberg* op de grens van Lommel en Mol aan de Blauwe Kei en de *Sprinkberg* in Koersel.

Samen met Dodeven vormde Adelberg tijdens het ancien régime één van de Lommelse gehuchten. Vanaf de twaalfde eeuw en tot in 1648 ressorteerde Lommel onder het hertogdom Brabant. In 1648, bij het Verdrag van Munster, wordt Lommel ingedeeld bij de Noordelijke Nederlanden en het komt dus onder protestants bewind.

Nadat de protestanten na 1648 de parochiekerk voor hun eredienst in bezit namen, trok de katholieke bevolking van Lommel op de Adelberg een "schuurkerk" op. In 1704 vermelden de schepenprotocollen *sekere scheur alwaer den Roomschen dienst in wierde gedaan*.²² Op de grenskaart van 1786 heet ze *Eglise catholique*. Vanaf 1808 kregen de Lommelaren hun parochiekerk weer in bezit en kort daarna, omstreeks 1810, werd de schuurkerk op de Adelberg gesloopt.²³

Deze schuurkerk is met voorsprong het belangrijkste gebouw dat op de Adelberg heeft gestaan.²⁴ We gaan er hierna wat verder op in.

Schutjes kent met betrekking tot de schuurkerk niet de minste twijfel: "Zeker bij den inval der Franschen (1672) openden zij oogluikend in het dorp eene kerkschuur".²⁵ Michiels neemt iets meer speelruimte door te spreken van "de oprichting van een schuurkerk (Kerkschuyre) op de Adelberg in 1672 (of 1673)".²⁶ Geen van beide auteurs geeft daar echter bronnen bij aan. Ook Jan Hagen heeft

¹⁷ Geerts F., Erfgoed Lommel, persoonlijke communicatie, 13 september 2016.

¹⁸ Algemeen Rijksarchief van België, Brussel, Rekenkamer van Brabant, 454038, 54r.

¹⁹ Brabants Historisch Informatiecentrum, 's Hertogenbosch, Bossche Protocollen, 1211, 84r.

²⁰ E., Verdam J., 1885-1929, Middelnederlands woordenboek, 's-Gravenhage, I, 58.

²¹ Geerts F. e.a., 1990, Door het zand getekend. Bijdragen over landschap en verleden van de Kempense grensgemeente Lommel, in Publicaties van de vzw Museum Kempenland te Lommel, nr. 5, p. 23.

²² Rijksarchief van Hasselt, Gichten Lommel, 95r.

²³ Panken, 1902, Geschiedenis van Lommel (manuscript). Stadsarchief van Lommel, 48-49.

²⁴ Geerts F., Erfgoed Lommel, persoonlijke communicatie, 13 september 2016.

²⁵ L.H.C. Schutjes, Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch, 5 dl., St. Michiels-Gestel, 1870-1876, dl. IV, p. 737.

²⁶ G. Michiels, De kerkbedienaars te Lommel sedert de veertiende eeuw, Lommel, 1976, p. 166.

geen bronnen kunnen vinden.²⁷ Ergens in het laatste kwart van de zeventiende eeuw moet er in Lommel zo'n schuurkerk gebouwd zijn, maar wanneer precies staat niet vast.

In 1728 werd er in ieder geval flink aan de schuurkerk gewerkt : “dat het Roomsche soo genaamde kerckenhuijs tot Lommel allenghskens meede eene formeele kercke was geworden en dat men daer aan in de voorleeden soomer van het jaar 1728 wederom sterke hadde getimmerd en daer inne gemaakt considerabele vernieuwingen en een groot en schoon verwulfzel met verscheijde boogen, de gemelte geheele kerk van het eene tot het andere eijnde door, waar aan veel geld gespendeert wierde.”²⁸

Op basis van een thans verdwenen visitatierapport uit 1730 schrijft Luykx het volgende: “De kerk of schuur (omdat de streek onder Holland ligt) is nieuw, schoon en zeer zuiver, breed en lang met een schip en twee zijbeuken. Het dak over geheel de oppervlakte is bedekt met stro. Er zijn drie altaren op één dezelfde lijn, even ver verwijderd van de westermuur. Het middenaltaar komt overeen met het schip en is zuiver. Het volk treedt binnen langs een poort die breed genoeg is en gelegen is in het midden van de westermuur, waar een portaal is en daarboven een oksaal voor de zangers. De priesters hebben een poort achter het hoogaltaar in het midden van de oostelijke muur.”²⁹

In tegenstelling tot veel andere schuurkerken uit de Kempen is er van de Lommelse schuurkerk geen enkele afbeelding bewaard gebleven.

Door de bevolkingstoename na het einde van het ancien regime geraakte de buurtgemeenschap Adelberg-Dodeven volledig geïncorporeerd bij het Dorp.

Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen

Een belangrijke bron van informatie wordt geleverd door het historisch kaartmateriaal. Dit om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op kaarten geen garantie dat er geen bebouwing is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijkere bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er weinig of geen aandacht voor de burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van veldmaarschalk Joseph de Ferraris. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied. Gezien Lommel reeds sinds 1648 bij de Verenigde Provinciën - het latere Nederland – hoorde, is er geen

²⁷ Jan Hagen, 1995, De katholieken te Lommel. Anderhalve eeuw kerken in het verborgene (1648 – 1796 – 1808), p. 21-43, in Over Papen, Geuzen en Smousen. Historiek van de katholieke, protestantse en joodse geloofsgemeenschappen te Lommel in de 17de en 18de eeuw (Publikaties van de v.z.w. Museum Kempenland te Lommel, nr. 15, Lommel, 1995).

²⁸ Algemeen Rijksarchief, 's Gravenhage, Archief Staten Generaal, 5251 I (Lias lopende 1729 juli-september): Schrijven van Erpecum d.d. 15 augustus 1729.

²⁹ P. Luykx, Parochiegemeenschap Lommel, Lommel, 1978, p. 37-38.

Ferrariskaart voorhanden. Om deze reden wordt dan ook gebruik gemaakt van de kaart van Degault. Deze is vervaardigd door kaarttekenaar genie-kapitein Degault en de commissaris van de H.H.M. grenzen B. Van der Borch en toont het grensgebied tussen de Verenigde Provinciën en de Oostenrijkse Nederlanden. De kaart werd te Antwerpen 15 oktober 1786 ondertekend.

Op deze kaart valt ten zuiden van het projectgebied bebouwing waar te nemen. Dit lijkt ook het geval te zijn voor het noordelijke deel, waar er zelfs mogelijk bebouwing binnen het onderzoeksgebied valt. Verder lijkt het terrein in gebruik te zijn geweest als akker- of weideland.

Daarnaast is er geen Popp-kaart voor deze regio. Daarom wordt er een vergelijking gemaakt met de Topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) en de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840). Op beide kaarten vallen in het zuidelijke deel van het terrein enkele gebouwen waar te nemen.

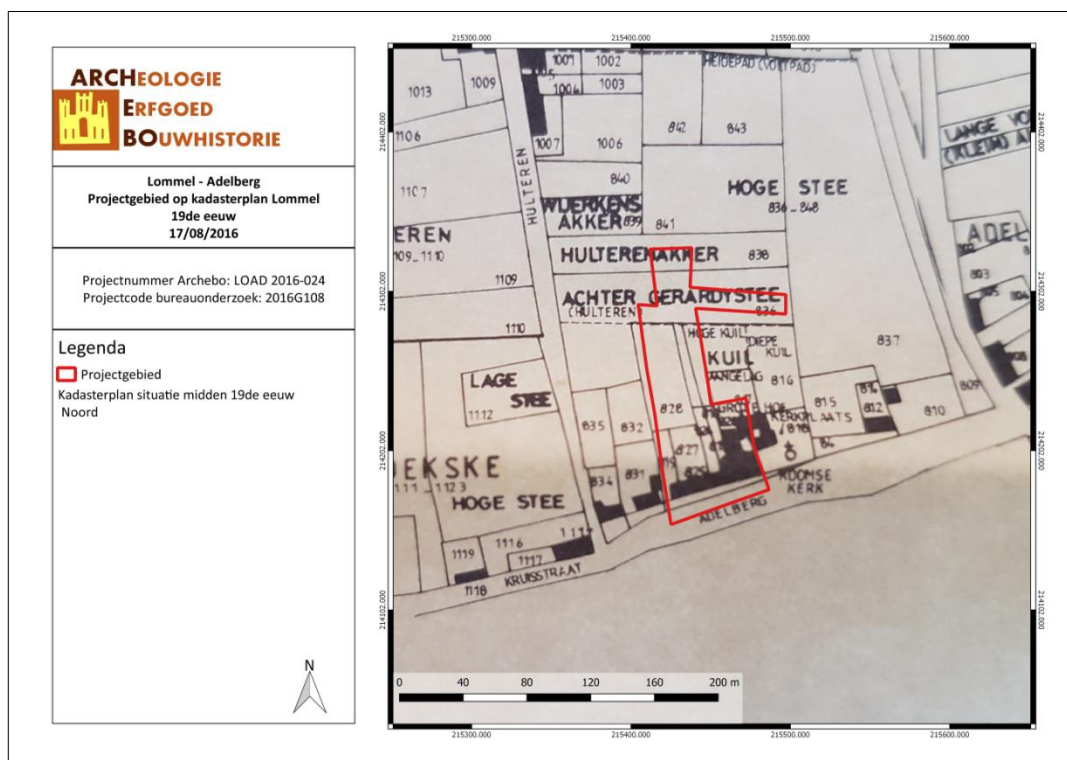
Verder is er ook een meer gedetailleerde kadasterkaart uit het midden van de 19de eeuw. Op de eerste kaart wordt het gebied ten noorden van de Adelbergstraat weergegeven, op de tweede kaart is dit het geval voor het gebied ten zuiden van laatstgenoemde straat.

Historisch gezien kunnen we stellen dat we in het onderzoeksgebied met een lage bebouwingsdensiteit te maken hebben.

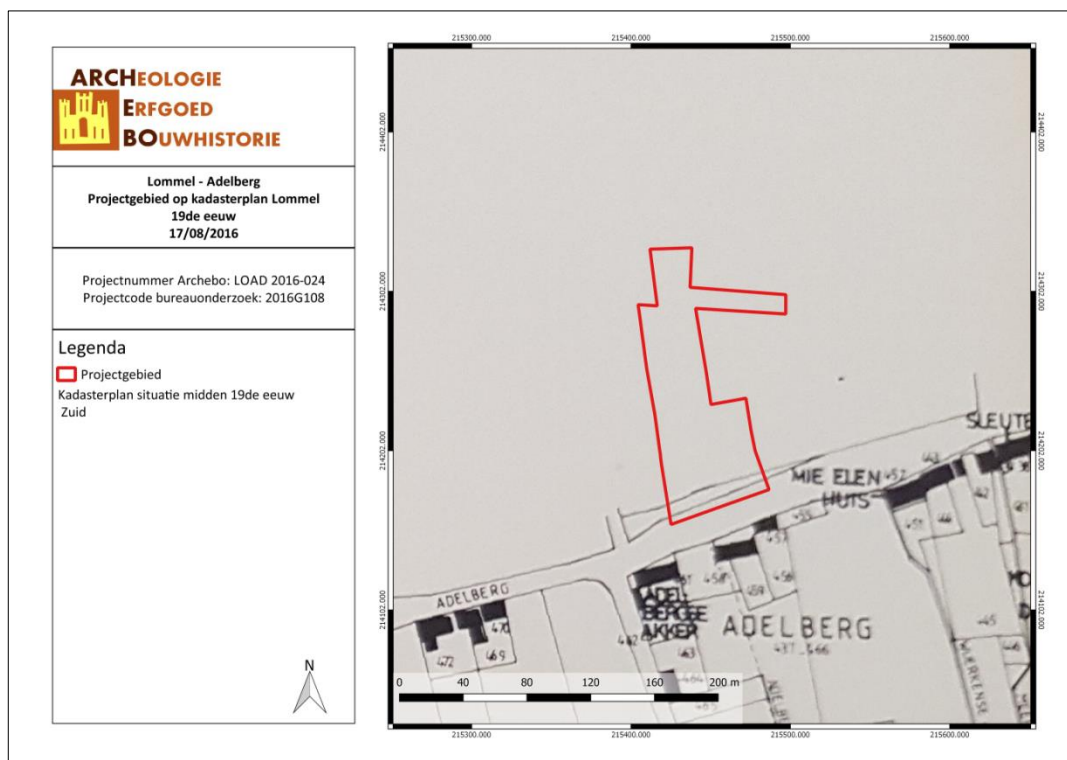

LOAD/16/07/14/15 – Digitale aanmaak

Figuur 24: Detail uit Kaart van Degault (Koninklijk Rijksarchief, Brussel)

Figuur 27: Kadasterkaart uit het midden van de 19de eeuw.

Figuur 28: Kadasterkaart uit het midden van de 19de eeuw.

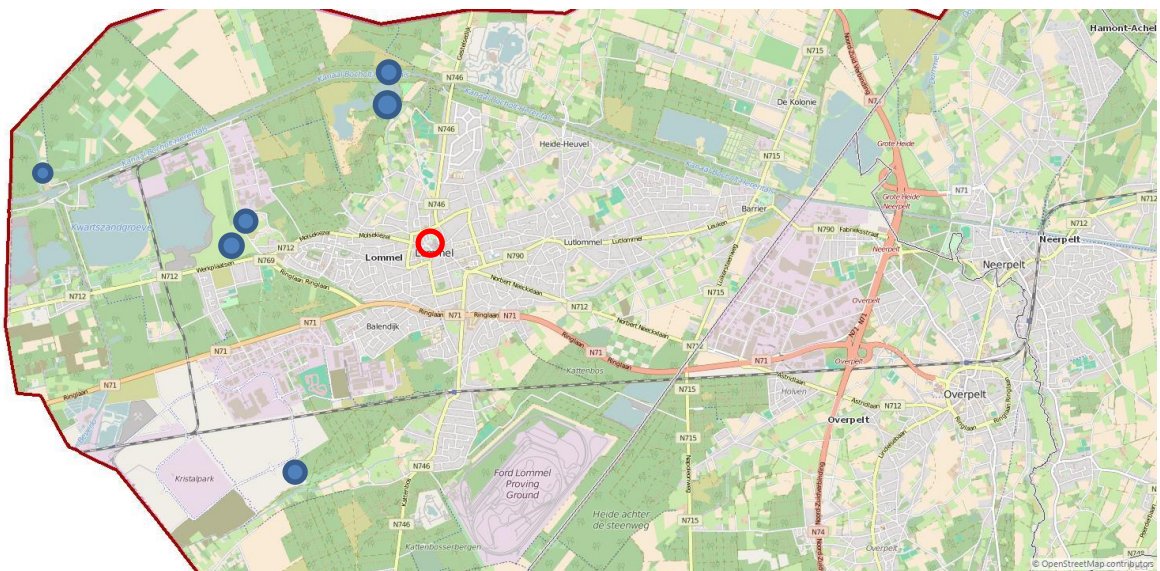
3.5. Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het onderzoeksgebied enkele gebouwen stonden in de 19de eeuw. Mogelijk was dit ook het geval in voorgaande periode(s).

Een analyse van de gekende archeologische resten in de omgeving leverde enkele gekende gegevens op in de directe omgeving rond het onderzoeksgebied. Deze vallen allen in de (Late) middeleeuwen of post middeleeuwse periode te dateren. Het betreft steeds vermeldingen in literaire bronnen of op cartografisch materiaal, waardoor het niet ondenkbaar is dat er zich binnen het onderzoeksgebied middeleeuwse sporen bevinden. Van overige periodes met sporensites (o. a. metaaltijden, Romeinse periode en vroege middeleeuwen) zijn geen gegevens bekend in de onmiddellijke omgeving. Het kan echter niet worden uitgesloten deze hier kunnen worden aangetroffen.

De verwachting naar goed bewaarde steentijdsites uit de Holocene periode is eerder gering. Dit doordat we enerzijds te maken hebben met een zeer droge zandbodem. Anderzijds is er een dikke antropogene humus A-horizont aanwezig. Dit kan een plaggenbodem zijn waar onder intacte profielen zich nog bevinden, maar het kan eveneens gaan omwille van een plaggenbodem door het diepspitten, waardoor alle archeologische sporen vernietigd werden.

In Lommel worden evenwel Paleobodems aangetroffen, deze zijn niet overal bewaard en zitten hierdoor zeker niet over het hele grondgebied van de gemeente. Als er al een Paleobodem wordt aangetroffen, is deze bijna nooit over een grote oppervlakte bewaard (mondelinge mededeling E. Paulissen & F. Geerts). De belangrijkste vindplaatsen worden weergegeven op onderstaande kaart (Paleobodems blauwe cirkels; projectgebied rode cirkel). Het betreft onder meer Lommel Maatheide, Russendorp en Kristalpark.

Figuur 29: Gekende Paleo-bodems op het grondgebied van Lommel (F. Geerts, 2016).

4. Resultaten bureauonderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het bureauonderzoek samengevat en geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een advies voor een eventueel vervolgonderzoek of voor een vrijgave van het terrein. Dit advies dient bekrachtigd te worden door het agentschap Onroerend Erfgoed.

4.1. Algemeen

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft ARCHEBO bvba in opdracht van 1894 NV een bureauonderzoek uitgevoerd. Op het terrein zal door 1984 NV een multifunctioneel complex bestaande uit een winkel en appartementen gerealiseerd worden. Dit gaat gepaard met graafwerken waardoor het bodemarchief verstoord zal worden.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het onderzoeksgebied reeds voor 1964 bebouwd was. Deze bebouwing werd datzelfde jaar gesloopt om plaats te maken voor een stelplaats. In 1969 volgde een uitbreiding van dit gebouw en in 1982 werd de volledige voorbouw vernieuwd. Al deze ingrepen maken het erg onwaarschijnlijk dat het archeologische niveau in de zuidelijke – bebouwde – zone bewaard zal zijn gebleven. Het is ook in deze zone dat de nieuwbouw geplaatst zal worden.

Buiten de contouren van het geplande gebouw lijkt het bodemarchief een betere bewaring te kennen en is het archeologische niveau allicht bewaard gebleven. Hier wordt de aanleg van parkeergelegenheid, in- en uitritten en infiltratievoorzieningen gepland.

4.2. Beantwoording onderzoeksvragen

Het doel van dit bureauonderzoek was een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*

Historische gegevens werden door middel van bronnenonderzoek en cartografisch onderzoek verworven. Cartografisch onderzoek heeft aangetoond dat er bebouwing aanwezig was binnen het onderzoeksgebied gedurende de 19de eeuw. Historische bronnen leverden geen enkele aanwijzing op voor de vroegere periodes. Enkel binnen een straal van 200 meter zou een schuurkerk gestaan hebben.

Dit wil echter niet zeggen dat er zich geen archeologische sporen binnen het onderzoeksgebied kunnen bevinden. Het plangebied zou mogelijk archeologische resten vanaf de Steentijd kunnen bevatten. Hierbij handelt het vermoedelijk om artefactvondsten uit de steentijden en/of grondsporen en artefacten, gelinkt aan agrarische bewoning of activiteit uit de IJzertijd tot Nieuwe Tijd.

2. *Hoe was de oude perceelsindeling?*

Informatie over de perceelindeling vinden we terug vanaf het einde van de 18de eeuw. Het cartografisch materiaal geeft zeer duidelijk weer dat de perceelsindeling vanaf deze periode tot vandaag quasi onveranderd bleef. Er zijn enkele kleinere percelen in het zuiden van het onderzoeksgebied samengebracht tot een groot perceel.

3. *Welke info valt er te vinden over de voormalige constructies op het terrein?*

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal konden we achterhalen dat er binnen het onderzoeksgebied enkele gebouwen stonden in de 19de eeuw. Mogelijk was dit ook het geval in voorgaande periode(s).

4. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het onderzoeksgebied verwacht worden op basis van een analyse van het historische kaart- en bronnenmateriaal?*

Een analyse van het historische kaart- en bronnenmateriaal toont aan dat er zich in de directe omgeving van het plangebied gedurende de late middeleeuwen en nieuwe tijd bebouwing bevond. Mogelijk kunnen er op het terrein dan ook sporen en/of structuren aangetroffen worden die in verband dienen gebracht te worden met deze bebouwing.

5. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het onderzoeksgebied reeds voor 1964 bebouwd was. Deze bebouwing werd datzelfde jaar gesloopt om plaats te maken voor een stelplaats. In 1969 volgde een uitbreiding van dit gebouw en in 1982 werd de volledige voorbouw vernieuwd. Al deze ingrepen maken het erg onwaarschijnlijk dat het archeologische niveau in de zuidelijke – bebouwde – zone bewaard zal zijn gebleven.

Buiten de contouren van het geplande gebouw lijkt het bodemarchief een betere bewaring te kennen en is het archeologische niveau allicht bewaard gebleven. Hier wordt de aanleg van parkeergelegenheid, in- en uitritten en infiltratievoorzieningen gepland.

4.3. Samenvatting / assessment bureauonderzoek

In deze samenvatting wordt een kort overzicht gegeven van de werkwijze van het bureauonderzoek en de belangrijkste conclusies. Bovendien wordt een afweging gemaakt van de noodzaak voor verder vooronderzoek voor de locatie.

In het plangebied van Groep 1894 NV wordt de bouw van een multifunctioneel complex gepland op een terrein waar al reeds gedeeltelijk bebouwing aanwezig is. In het zuidelijk deel van het terrein bevindt zich aan het einde van de 20ste eeuw een overdekte stelplaats voor bussen. Het doel van onderhavige archeologienota was het inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied en het opstellen van een programma van maatregelen voor een eventueel vervolgonderzoek.

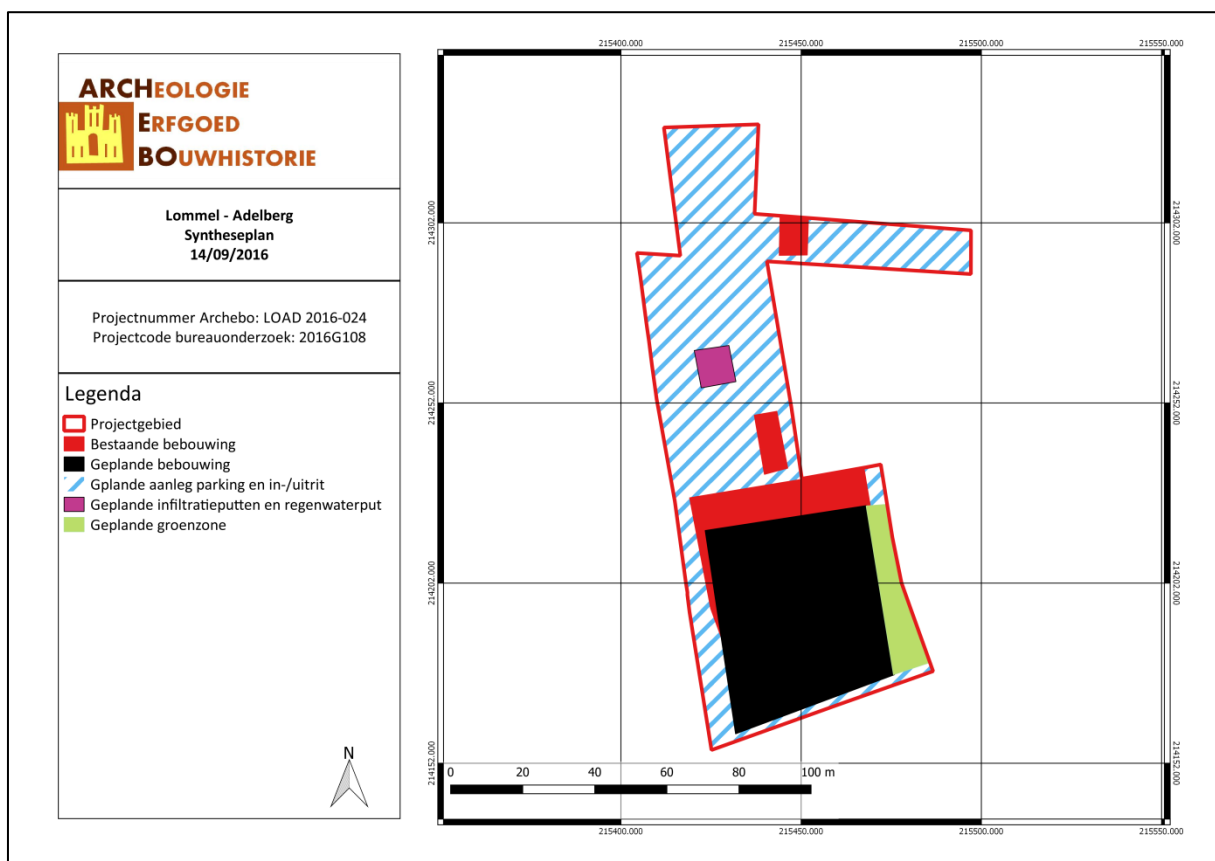
Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Binnen het projectgebied zelf zijn er geen archeologische waarden bekend. Gekende archeologische waarden in de ruime omgeving van het onderzoeksgebied zijn onder meer een laat-middeleeuwse molen (CAI-locatie 51530), en een kapel en schuurkerk uit de Nieuwe Tijd (CAI-locaties 51535 & 51554).

Het onderzoek toonde verder aan dat het plangebied waardevolle archeologische resten zou kunnen bevatten vanaf de Steentijd. Hierbij zou het vermoedelijk handelen om artefactvondsten uit de

steentijden en/of grondsporen en artefacten, gelinkt aan agrarische bewoning of activiteit uit de IJzertijd tot Nieuwe Tijd.

Uit de resultaten van het bureauonderzoek bleek echter ook dat het onderzoeksgebied reeds voor 1964 bebouwd was. Deze bebouwing werd datzelfde jaar gesloopt om plaats te maken voor een stelplaats. In 1969 volgde een uitbreiding van dit gebouw en in 1982 werd de volledige voorbouw vernieuwd. Al deze ingrepen maken het erg onwaarschijnlijk dat het archeologische niveau in de zuidelijke – bebouwde – zone bewaard zal zijn gebleven. Buiten de contouren van het geplande gebouw lijkt het bodemarchief een betere bewaring te kennen en is het archeologische niveau allicht bewaard gebleven. Hier wordt de aanleg van parkeergelegenheid, in- en uitritten en infiltratievoorzieningen gepland.

Ons advies luidt dan ook dat het nuttig is het terrein te onderzoeken aan de hand van profielputten- en proefsleuvenonderzoek en mogelijk ook een verkennend archeologisch booronderzoek. Hierbij worden de profielputten verspreid over het terrein aangelegd om te bekijken of er goed bewaarde bodems aanwezig zijn op het terrein. Indien dit het geval is, kan er steentijd verwacht worden en dient er een verkennend archeologisch booronderzoek naar steentijdartefacten volgens de Code van Goede Praktijk uitgevoerd te worden. Vervolgens dient er een proefsleuvenonderzoek plaats te vinden.

LOAD/16/07/14/20 – Digitale aanmaak

Figuur 30: Syntheseplan

4.4. Programma van maatregelen

Gezien de kans dat er binnen het plangebied nog intacte archeologische resten aanwezig zijn, stelt ARCHEBO bvba dat het nuttig is een uitgesteld profielputten en proefsleuvenonderzoek, mogelijk aangevuld met een verkennend archeologisch booronderzoek, uit te voeren. Dit doordat er eerst een sloop-en kapvergunning verkregen moet worden voor het slopen van de aanwezige gebouwen en het kappen van de aanwezige bomen. Momenteel kan slechts minder dan 40% van het terrein onderzocht worden.

5. Bibliografie

Algemeen Rijksarchief van België, Brussel, Rekenkamer van Brabant, 454038, 54r.

Algemeen Rijksarchief 's Gravenhage, Archief Staten Generaal, 5251 I (Lias lopende 1729 juli-september): Schrijven van Erpecum d.d. 15 augustus 1729.

Bodemkaart Vlaanderen, <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/bodemloketten.html/>.

Brabants Historisch Informatiecentrum, 's Hertogenbosch, Bossche Protocollen, 1211, 84r.

CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI), <https://cai.onroerenderfgoed.be/>.

GEERTS, F., e.a. Door het zand getekend. Bijdragen over landschap en verleden van de Kempense grensgemeente Lommel, In: Publicaties van de vzw Museum Kempenland te Lommel, nr. 5

GEERTS, F. Erfgoed Lommel, persoonlijke communicatie, 13 september 2016.

GEOPUNT VLAANDEREN, <http://www.geopunt.be/>.

HAGEN, J. 1995: De katholieken te Lommel. Anderhalve eeuw kerken in het verborgene (1648-1796-1808), in: *Over Papen, Geuzen en Smousen. Historiek van de katholieke protestantse en joodse geloofsgemeenschappen te Lommel in de 17de en 18de eeuw*, p. 21-43, Publicaties van de v.z.w. Museum Kempenland te Lommel, nr. 15, Lommel.

INDEKEU, B. 1983: Religieuze gebouwen te Lommel in vorige eeuwen (vervolg), Te Lommelle op die Campine 9, 5-8

INDEKEU, B. 1984: Religieuze gebouwen te Lommel in vorige eeuwen (tweede vervolg en slot), Te Lommelle op die Campine 10, 9.

INDEKEU, B., GEERTS, F. en R. KNAEPEN 1989: Door het zand getekend. Bijdragen over landschap en verleden van de Kempense grensgemeente Lommel, Publicaties van de VZW Museum Kempenland 5, 126.

INVENTARIS VAN HET ONROEREND ERFGOED, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>.

LUYKX, P., Parochiegemeenschap Lommel, Lommel, 1978.

MENNEN, V. 2013, Alle wegen leiden naar Lommel ... Verhalen rond beeldige straatnamen, in: *Publicaties van de vzw Erfgoed Lommel*, nr. 26, p. 132-133.

MICHIELS, G., De kerkbedienaars te Lommel sedert de veertiende eeuw, Lommel, 1976.

NATIONAAL GEOGRAFISCH INSTITUUT (NGI), <http://www.ngi.be/topomapviewer/public/>.

PANKEN, Geschiedenis van Lommel (manuscript). Stadsarchief van Lommel, 48-49.

Rijksarchief Hasselt, Gichten Lommel, 95r.

SCHUTJES, L. H. C., Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch, 5 dln., St. Michiels-Gestel, 1870-1875, dl. IV.

VERDAM, E. J., Middelnederlands woordenboek, 's-Gravenhage, I, 1885-1929.

6. Figurenlijst

<i>Figuur 1: Criteria bij stedenbouwkundige vergunningen met toetsing van de oppervlakte- en liggingscriteria</i>	2
<i>Figuur 2: Situering van het onderzoeksgebied op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2016).</i>	3
<i>Figuur 3: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2016).</i>	4
<i>Figuur 4: Situering van het onderzoeksgebied op orthofoto (Geopunt, 2016).</i>	6
<i>Figuur 5: Inplantingsplan uit 1964.</i>	7
<i>Figuur 6: Doorsneden van de bouwplannen uit 1969.</i>	7
<i>Figuur 7: Detail van de pijlers gebruikt in 1969.</i>	8
<i>Figuur 8: Doorsneden van de plannen uit 1982.</i>	8
<i>Figuur 9: VBM-stelplaats op Lommel - Adelberg.</i>	9
<i>Figuur 10: VBM-stelplaats op Lommel – Adelberg.</i>	9
<i>Figuur 11: Topografische kaart met situering van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2016).</i>	11
<i>Figuur 12: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2016).</i>	12
<i>Figuur 13: Profiellijn van het hoogteprofiel (Geopunt, 2016).</i>	12
<i>Figuur 14: Hoogteprofiel.</i>	13
<i>Figuur 15: De gemeente Lommel op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2016)</i>	13
<i>Figuur 16: Situering van het onderzoeksgebied op de Tertiair geologische kaart (DOV, 2016).</i>	14
<i>Figuur 17: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2016).</i>	15
<i>Figuur 18: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2016).</i>	16
<i>Figuur 19: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2016).</i>	16
<i>Figuur 20: Situering van het onderzoeksgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2016).</i>	17
<i>Figuur 21: Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart van de Vlaamse gemeenten</i>	18
<i>Figuur 22: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2016).</i>	19
<i>Figuur 23: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2016).</i>	23
<i>Figuur 24: Detail uit Kaart van Degault (Koninklijk Rijksarchief, Brussel)</i>	27
<i>Figuur 25: Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2016).</i>	28
<i>Figuur 26: Detail van de Topografische kaart Vandermaelen met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2016).</i> ..	28
<i>Figuur 27: Kadasterkaart uit het midden van de 19de eeuw.</i>	29
<i>Figuur 28: Kadasterkaart uit het midden van de 19de eeuw.</i>	29
<i>Figuur 29: Gekende Paleo-bodems op het grondgebied van Lommel (F. Geerts, 2016).</i>	30
<i>Figuur 30: Synthesepan</i>	33

7. Plannenlijst: 2016G108

LOAD/16/07/14/1 – Digitale aanmaak	3
Type: Kaart	
Onderwerp: Situering van het projectgebied op de GRB-basiskaart	
Schaal: 1/800	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/2 – Digitale aanmaak	4
Type: Kaart	
Onderwerp: Situering van het projectgebied op orthofoto	
Schaal: 1/800	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/3 – Digitale aanmaak	6
Type: Kaart	
Onderwerp: Situering van het projectgebied op orthofoto	
Schaal: 1/800	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/4 – Digitale aanmaak	11
Type: Kaart	
Onderwerp: Topografische kaart met situering van het onderzoeksgebied	
Schaal: 1/1600	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/5 – Digitale aanmaak	12
Type: Kaart	
Onderwerp: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen met situering van het onderzoeksgebied	
Schaal: 1/2400	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/6 – Digitale aanmaak	12
Type: Plan	
Onderwerp: Profiellijn van het hoogteprofiel	
Schaal: 1/800	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/7 – Digitale aanmaak	13
Type: Kaart	
Onderwerp: De gemeente Lommel op de Traditionele Landschappenkaart	
Schaal: 1/48000	
Datum: 14/07/2016	

LOAD/16/07/14/8 – Digitale aanmaak	14
Type: Kaart	
Onderwerp: Situering van het onderzoeksgebied op de Tertiair geologische kaart	
Schaal: 1/1600	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/9 – Digitale aanmaak	15
Type: Kaart	
Onderwerp: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartair geologische kaart 1/200 000	
Schaal: 1/1600	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/10 – Digitale aanmaak	16
Type: Kaart	
Onderwerp: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartair geologische kaart 1/50 000	
Schaal: 1/1600	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/11 – Digitale aanmaak	17
Type: Kaart	
Onderwerp: Situering van het onderzoeksgebied op de bodemkaart Vlaanderen	
Schaal: 1/1000	
Datum: 11/10/2016	
LOAD/16/07/14/12 – Digitale aanmaak	18
Type: Kaart	
Onderwerp: Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart van de Vlaamse gemeenten	
Schaal: 1/1600	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/13 – Digitale aanmaak	19
Type: Kaart	
Onderwerp: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart	
Schaal: 1/1600	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/14 – Digitale aanmaak	23
Type: Kaart	
Onderwerp: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI	
Schaal: 1/3600	
Datum: 14/07/2016 & 11/10/2016	

LOAD/16/07/14/15 – Digitale aanmaak	27
Type: Kaart	
Onderwerp: Detail uit Kaart van Degault	
Schaal: 1/2400	
Datum: 17/08/2016	
LOAD/16/07/14/16 – Digitale aanmaak	28
Type: Kaart	
Onderwerp: Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied	
Schaal: 1/1600	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/17 – Digitale aanmaak	28
Type: Kaart	
Onderwerp: Detail van de Topografische kaart Vandermaelen met aanduiding van het onderzoeksgebied	
Schaal: 1/1600	
Datum: 14/07/2016	
LOAD/16/07/14/18 – Analoge aanmaak.....	29
Type: Kaart	
Onderwerp: Kadasterkaart uit het midden van de 19de eeuw.	
Schaal: 1/1600	
Datum: 17/08/2016	
LOAD/16/07/14/ 19 – Analoge aanmaak.....	29
Type: Kaart	
Onderwerp: Kadasterkaart uit het midden van de 19de eeuw.	
Schaal: 1/1600	
Datum: 17/08/2016	
LOAD/16/07/14/20 – Digitale aanmaak	33
Type: Kaart	
Onderwerp: Syntheseplan	
Schaal: 1/800	
Datum: 14/09/2016	